

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

dr hab. Katarzyna Dudka, prof. nadzw.,

dr hab. Teresa Gardocka, prof. nadzw.

***Skuteczność nieizolacyjnych środków
zapobiegawczych***

(opracowanie statystyczne dr Marek Marczewski)

Warszawa 2012

Spis treści

1. Zagadnienia wstępne	1
2. Dobór próby	13
3. Stosowanie środków zapobiegawczych z art. 275 § 3 k.p.k. i art. 275a k.p.k. ...	30
4. Uchylenie warunkowego dozoru Policji i nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.....	45
5. Warunkowy dozór Policji.....	51
6. Nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	54
7. Podsumowanie.....	57
8. Wybrane stany faktyczne:.....	60

1. Zagadnienia wstępne

Warunkowy dozór Policji (art. 275 § 3 k.p.k.) oraz nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym uzupełniają zawarty w rozdziale 28 Kodeksu postępowania karnego katalog środków zapobiegawczych stosowanych w procesie karnym.

W polskim systemie prawnym instytucja warunkowego dozoru Policji istniała już od 2005 r., uregulowana w art. 14 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.¹ Celem tej ustawy było zwiększenie skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie, inicjowanie i wspieranie działań polegających na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków takiej przemocy. Ustawa określała zasady postępowania zarówno wobec osób dotkniętych przemocą w rodzinie, jak i stosujących przemoc.

Art. 14 ust. 1 u.przem.rodz. pozwalał na zastosowanie wobec oskarżonego o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny, środka zapobiegawczego w postaci dozoru Policji, pod warunkiem, że oskarżony opuści lokal zajmowany wspólnie z pokrzywdzonym i ustali miejsce pobytu. Dozór ten nie różnił się od dozoru Policji uregulowanego w art. 275 k.p.k., stanowiąc swoiste *superfluum ustawowe*, zaś umiejscowienie tego środka w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, zamiast w Kodeksie postępowania karnego, zaburzało spójność systemu prawa karnego procesowego, co w przypadku środków przymusu ingerujących w prawa i swobody obywatelskie ma szczególne znaczenie.

Specyfiką dozoru warunkowego uregulowanego w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie było przede wszystkim to, że mógł on zostać zastosowany wyłącznie w stosunku do sprawcy przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej, którego pokrzywdzonym był członek rodziny i tylko wtedy, gdy w konkretnej sprawie istniały przesłanki do zastosowania tymczasowego aresztowania. Należy podkreślić, że opuszczenie lokalu zamieszkiwanego wspólnie z pokrzywdzonym nie należało do obowiązków nałożonych na oskarżonego

¹ ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz. U. z 2005 r. Nr 180, poz. 1493, dalej powoływana jako u.przem.rodz., weszła w życie w dniu 29 września 2005 r.

w ramach dozoru wskazanego w art. 14 ust. 1 u.przem.rodz., lecz było warunkiem zastosowania tego środka. Obowiązki nałożone w ramach dozoru, mogły polegać na powstrzymaniu się od kontaktu z pokrzywdzonym w określony sposób, nie wykluczało to przy tym możliwości nałożenia na oskarżonego obowiązków, o których mowa w art. 275 § 2 k.p.k.

Zarówno w postępowaniu przygotowawczym jak i sądowym decyzję o warunkowym dozorze Policji podejmował Sąd, co zapewne (brak uzasadnienia projektu w tym zakresie) wynikało z faktu, że można było ten środek zastosować wyłącznie w przypadku zaistnienia przesłanek tymczasowego aresztowania. Jeśli się przy tym uwzględni fakt, że środek, o którym mowa, stanowi ingerencję w prawo człowieka do prywatności, a w szczególności w prawo do domu², regulacja taka staje się zrozumiała, choć niekoniecznie słuszna.

Warunkowy dozór Policji został wprowadzony do Kodeksu postępowania karnego ustawą z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy - Kodeks postępowania karnego, ustawy - Kodeks karny wykonawczy, ustawy - Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw³, przez co przywrócono systemowi środków zapobiegawczych spójność.

Zgodnie z art. 275 § 3 k.p.k. jeśli zachodzą przesłanki tymczasowego aresztowania wobec oskarżonego o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej na szkodę osoby najbliższej albo innej osoby zamieszkującej wspólnie ze sprawcą, zamiast tymczasowego aresztowania można zastosować dozór, pod warunkiem, że oskarżony w wyznaczonym terminie opuści lokal zajmowany wspólnie z pokrzywdzonym oraz określi miejsce swojego pobytu.

Zastosowanie dozoru warunkowego jest uzależnione od spełnienia ogólnych i szczególnych przesłanek tymczasowego aresztowania. Art. 249 § 1 k.p.k. przewiduje dwie przesłanki ogólne środków zapobiegawczych, które jednocześnie wyznaczają cel ich stosowania. Należą do nich:

- zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, oraz niekiedy
- zapobieżenie popełnieniu przez oskarżonego nowego, ciężkiego przestępstwa.

² Zob. Decyzja Cypr v. Turcja, 4.10.1983, skarga nr 8007/77, DR 72/5.

³ Dz. U. z 2009, nr 206, poz. 1589.

Zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania jest podstawowym i zasadniczym celem stosowania środków zapobiegawczych. W doktrynie podnosi się, że pod pojęciem tym należy rozumieć stworzenie warunków, które umożliwią prowadzenie procesu karnego bez przeszkód oraz osiągnięcie celów postępowania karnego wymienionych w art. 2 § 1 k.p.k.⁴ Zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania odnosi się wyłącznie do zachowań oskarżonego, takich jak uchylanie się od wymiaru sprawiedliwości poprzez odmowę uczestniczenia w czynnościach procesowych, ukrywanie się lub inne bezprawne utrudnianie, np. oddziaływanie na świadków.⁵ Jak podkreśla się w judykaturze, działania oskarżonego zmierzające do zakłócenia prawidłowości toku postępowania karnego muszą rzeczywiście mieć miejsce. Abstrakcyjna obawa nieznajdująca uzasadnienie w okolicznościach faktycznych, nieoparta konkretnymi dowodami lub poszlakami nie może stanowić podstawy zastosowania środka zapobiegawczego.⁶

Do przesłanek szczególnych zaliczane są:

- uzasadniona obawa ucieczki bądź ukrycia się oskarżonego (art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k.),
- uzasadniona obawa matactwa lub innego bezprawnego utrudniania postępowania (art. 258 § 1 pkt 2 k.p.k.),
- grożąca oskarżonemu surowa kara (art. 258 § 2 k.p.k.)
- uzasadniona obawa popełnienia przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu art. (258 § 3 k.p.k.).

Umieszczenie dozoru warunkowego w art. 275 k.p.k., przesądza o tym, że do środka tego mają zastosowanie regulacje odnoszące się do „zwykłego” dozoru Policji, jakkolwiek nie sposób nie zauważyć, że struktura tego przepisu jest wadliwa. Obecny § 3 powinien zająć miejsce paragrafu 2, który wskazuje przykładowe obowiązki nakładane w toku obu dozorów i ma zastosowanie do obu dozorów – zarówno określonego w § 1 jak i uregulowanego w § 3 art. 275 k.p.k.

⁴ R.A. Stefański: *Środki zapobiegawcze w nowym kodeksie postępowania karnego*, Warszawa 1998, s. 18.

⁵ Grajewski, L. K. Paprzycki, S. Steinborn: *Kodeks postępowania karnego, komentarz, tom I*, Kraków 2003, s. 612.

⁶ Zob. postanowienie SA w Katowicach z 14 listopada 2001 r., II AKz 906/01, Prok. i Prawo. Dodatek Orz. 2002, nr 11, poz. 21; postanowienie SA w Katowicach z dnia 2 grudnia 1998 r., II AKz 336/98, Biul. SA w Katowicach 1999, nr 1, poz. 10.

Zakres obowiązków nałożonych na oskarżonego musi być uzasadniony okolicznościami sprawy, celem zastosowania środka zapobiegawczego, a także możliwościami oskarżonego. Nałożone obowiązki nie powinny przybierać formy szykany ani negatywnie odbijać się na życiu, zwłaszcza zawodowym oskarżonego.⁷

Katalog obowiązków nakładanych na oskarżonego, a określonych w art. 275 § 2 i 4 k.p.k., jest katalogiem otwartym i obejmuje:

1. zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu,
2. zgłaszanie się do organu dozoru w określonych odstępach czasu,
3. zawiadomienie o zamierzonym wyjeździe oraz o terminie powrotu,
4. zakaz kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami,
5. zakaz przebywania w określonych miejscach,⁸
6. inne ograniczenia swobody, niezbędne do wykonywania dozoru, bez sprecyzowania, jakie to mogą być ograniczenia.

Konieczne jest podkreślenie, że nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym nie jest obowiązkiem nakładanym w ramach środka zapobiegawczego określonego w art. 275 § 3 k.p.k., lecz warunkiem, od spełnienia którego uzależnia się zastosowanie dozoru. Art. 275 § 3 *in fine* k.p.k. formułuje jeszcze dodatkowy warunek w postaci określenia przez oskarżonego jego miejsca pobytu. Spełnienie obu warunków, przy zaistnieniu przesłanek tymczasowego aresztowania, uprawnia organ procesowy do zastosowania warunkowego dozoru Policji.

W przeciwieństwie do regulacji zawartych w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, warunkowy dozór Policji na podstawie art. 275 § 3 k.p.k. może być orzekany w postępowaniu przygotowawczym przez prokuratora i Sąd. Przez Sąd wówczas, gdy stosowane jest w wyniku wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania skutkiem deklaracji podejrzanego, że spełni warunek w postaci opuszczenia mieszkania i określenia miejsca pobytu. W innych przypadkach prawo stosowania tego środka, jak i innych, poza tymczasowym aresztowaniem,

⁷ T. Grzegorzczak: *Kodeks postępowania karnego. Komentarze*, Zakamycza. Wraz z komentarzem do ustawy o świadku koronnym, s. 710.

⁸ Obowiązki wskazane w pkt. 4 i 5 wprowadzone zostały przez ustawę z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie Kodeksu postępowania karnego, która weszła w życie w dniu 8 czerwca 2010 r. (Dz. U. z 2009 r., nr 206, poz. 1589). Tą samą ustawą wprowadzono art. 275 § 3 k.p.k.

w postępowaniu przygotowawczym zachowuje prokurator. Zmianę tę należy ocenić pozytywnie. Nie ma żadnego powodu, aby pozbawić prokuratora możliwości zastosowania w śledztwie bądź dochodzeniu warunkowego dozoru Policji. Jedynie tymczasowe aresztowanie, jako środek o charakterze izolacyjnym, który ingeruje w prawo człowieka do wolności i bezpieczeństwa osobistego, musi pozostawać w dyspozycji niezawisłego organu sądowego. Można natomiast sądzić, że pozostawienie w obszarze decyzji podejrzanego, czy zostanie tymczasowo aresztowany, czy uniknie tego przez opuszczenie lokalu mieszkalnego i podanie miejsca pobytu, wiązało się z chęcią uniknięcia dyskusji o ewentualnej niekonstytucyjności tego nowego środka.

Ustawą z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw⁹, która weszła w życie w dniu 1 sierpnia 2010 r. wprowadzony został do Kodeksu postępowania karnego nowy środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia przez oskarżonego lokalu mieszkalnego. Zgodnie z art. 275a § 1 k.p.k. tytułem środka zapobiegawczego można nakazać oskarżonemu o przestępstwo popełnione z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej opuszczenie lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził.

Nakaz opuszczenia lokalu jest środkiem zapobiegawczym, który ma własną przesłankę szczególną. Jest nią uzasadniona obawa, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy. Przesłanka ta aktualizuje się zwłaszcza wtedy, gdy oskarżony groził pokrzywdzonemu popełnieniem tego rodzaju przestępstwa, groźba nie jest jednak warunkiem *sine qua non* zastosowania nakazu. Pozostaje aktualne zapatrywanie Sądu Najwyższego wyrażone w odniesieniu do zakazu opuszczania kraju, że „przesłanki stosowania środków zapobiegawczych, które wymienia art. 258 k.p.k. zostają wyłączone na podstawie reguły kolizyjnej *lex specialis derogat legi generali*. Podstawę tego środka należy wiązać z celem, jaki środek ten ma osiągnąć, a przyjęcie, iż do zakazu opuszczania kraju mają zastosowanie wszystkie podstawy określone w art. 258 k.p.k. czyniłoby zbędnym

⁹ Dz. U. z 2010 r., nr 125, poz. 842.

zamieszczenie wspomnianego zwrotu w art. 277 k.p.k.¹⁰ Także w przypadku nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym wyłączone zostają przesłanki szczególne określone w art. 258 k.p.k., musi być jednak spełniona co najmniej jedna przesłanka ogólna z art. 249 § 1 k.p.k., stanowiąca jednocześnie cel stosowania środków zapobiegawczych, a mianowicie zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania oraz wyjątkowo zapobieżenie popełnieniu nowego ciężkiego przestępstwa.

Obawa popełnienia przestępstwa, o którym mowa w art. 275a § 1 k.p.k., musi być realna, a nie abstrakcyjna, co oznacza, że organ procesowy musi dysponować określonymi faktami uprawdzającymi w wysokim stopniu to zagrożenie. Nie każde przy tym przestępstwo uzasadnia zastosowanie nakazu opuszczenia lokalu, lecz tylko takie, które spełnia łącznie dwa warunki:

- jest przestępstwem z użyciem przemocy;
- popełnionym na szkodę tego samego pokrzywdzonego.

Przestępstwem z użyciem przemocy będzie nie tylko taki typ przestępstwa, do znamion którego należy przemoc (np. zgwałcenie), lecz każde przestępstwo, którego popełnienie wiąże się z zastosowaniem przemocy przez sprawcę. Zdaniem Sądu Najwyższego, przemocą jest „szeroko pojęta czynność fizyczna, skierowana bądź to bezpośrednio przeciwko samemu pokrzywdzonemu, co zniewala go do poddania się woli sprawcy i określonego zachowania się, bądź to przeciwko rzeczy posiadanej przez pokrzywdzonego, przez co swoboda woli pokrzywdzonego – w zakresie posiadania tej rzeczy czy władania nią lub korzystania z niej – zostaje ograniczona”.¹¹ W doktrynie prawa karnego przemoc określa się jako „oddziaływanie środkami fizycznymi nakierowane na przełamanie oporu ofiary i mające na celu niedopuszczenie do swobodnego powstania i wykonania aktu woli ofiary albo nastawienie jej procesów motywacyjnych w kierunku zachowania pożądanego przez sprawcę”.¹²

¹⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia z 6 lutego 1996, sygn. III KO 4/96, niepublikowane.

¹¹ Wyrok SN z 12 sierpnia 1974 r., Rw 403/74, OSNKW 1974, nr 11, poz. 216.

¹² M. Rodzyńkiewicz, w A. Barczak-Opustil, G. Bogdan, Z. Cwiakalski, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Rodzyńkiewicz, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll (red.): *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz. Tom II, Komentarz do art. 117 – 277 k.k.*, wyd. II, Zakamycze 2006, s. 603.

Przestępstwo, którego obawa uzasadnia zastosowanie nakazu opuszczenia lokalu, musi być skierowane tylko przeciwko pokrzywdzonemu w rozumieniu art. 49 § 1 k.p.k., a nie przeciwko jego przedstawicielowi ustawowemu lub osobie, pod której pieczęą pokrzywdzony pozostaje i to wyłącznie wtedy, gdy pokrzywdzony zajmuje lokal mieszkalny wspólnie z oskarżonym. Nie ma znaczenia, kto posiada tytuł prawny do mieszkania.

Istnienie w kodeksie postępowania karnego dwóch podobnych środków zapobiegawczych skłania do zestawienia ustawowych przesłanek każdego z nich:

Art. 275 k.p.k.

1. zachodzą przesłanki zastosowania tymczasowego aresztowania -- przestępstwo zostało popełnione z użyciem przemocy
2. przestępstwo zostało popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej -- na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej
3. na szkodę osoby najbliższej lub innej osoby zamieszkałej wspólnie -- istnieje zagrożenie, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa groził
4. można odstąpić od tymczasowego aresztowania:
jeżeli oskarżony w wyznaczonym terminie opuści lokal zajmowany wspólnie z pokrzywdzonym oraz
5. określi miejsce swego pobytu

Art. 275 a k.p.k.

Przesłanki te są bardzo podobne. I tak, zupełnie jest nieuzasadnione to, że w art. 275 k.p.k. przesłanką jest przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej, a w art. 275a wymaga się koniecznie przestępstwa z użyciem przemocy.

Osoba najbliższa lub inna wspólnie ze sprawcą zamieszkująca (art. 275 § 3 k.p.k.) to identyczny zbiór jak osoba wspólnie zamieszkująca (art. 275a k.p.k.), wszystko jedno czy najbliższa czy nie. Wymagana w art. 275a k.p.k. przesłanka istnienia uzasadnionej obawy, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo wobec tej samej osoby, zwłaszcza gdy tym groził, w przeważającej liczbie przypadków uzasadniałoby zastosowanie tymczasowego aresztowania na podstawie art. 258 § 3 k.p.k. Przestępstwo już zarzucane według tych przesłanek zawsze będzie występkiem umyślnym, a to, którego się obawiamy popełnione z użyciem przemocy, z reguły będzie przestępstwem przeciwko zdrowiu. Wreszcie nie sposób sobie wyobrazić, żeby podejrzany nie podał nowego adresu, bo brak tego adresu znakomicie utrudni dalsze postępowanie karne.

Z pewnością zamiast dwóch przepisów i dwóch nowych środków zapobiegawczych wystarczyłby jeden odpowiednio zredagowany przepis i jeden środek. Warto zauważyć, że normy te weszły w życie w odstępie niespełna dwóch miesięcy.

Kwestia możliwości pozbawienia choćby tymczasowego prawa do mieszkania musi być rozpatrywana z punktu widzenia ochrony prawa własności, które uznane zostało za prawo człowieka. Protokół dodatkowy do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności przyjęty w Paryżu, 20 marca 1952, stanowi w art. 1, że każda osoba fizyczna i prawna ma prawo do poszanowania swego mienia. Nikt nie może być pozbawiony swojej własności, chyba że w interesie publicznym i na warunkach przewidzianych przez ustawę oraz zgodnie z podstawowymi zasadami prawa międzynarodowego. Powyższe postanowienia w żaden sposób nie naruszają prawa Państwa do wydawania takich ustaw, jakie uzna za konieczne dla uregulowania sposobu korzystania z własności zgodnie z interesem powszechnym lub w celu zapewnienia uiszczania podatków bądź innych należności lub kar pieniężnych. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej zalicza prawo do własności do wolności i praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych.

Z punktu widzenia konstytucyjności omawianych środków zapobiegawczych (a odnosi się to również do środka karnego przewidzianego w art. 39. 2e) Kodeksu karnego) należy poddać je analizie w zestawieniu z następującymi przepisami ustawy zasadniczej:

Art. 64 ustęp 3 Konstytucji RP: Własność może być ograniczona tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty prawa własności, oraz:

Art. 31 ust. 3 Konstytucji RP: Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Oczywiście wątpliwość co do konstytucyjności dotyczy sytuacji, gdy zajmowane przez sprawcę i ofiarę mieszkanie jest przedmiotem własności, a przede wszystkim, gdy właścicielem jest tylko sprawca (w mniejszym stopniu, gdy sprawca i ofiara są współwłaścicielami, np. jako małżonkowie).

Wydaje się, że norma konstytucyjna uzasadnia ograniczenie korzystania z prawa własności ze względu na prawa innych osób (prawo pokrzywdzonego do spokojnego życia i bezpieczeństwa osobistego), co stanowi jedną z przesłanek tzw. zasady proporcjonalności określonej w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.¹³

Ograniczenie zostało wprowadzone ustawą (Kodeks postępowania karnego), zatem nie narusza art. 31 ust. 3 Konstytucji RP również w tym zakresie.

¹³ Wskazówka zawarta jest w wyroku TK z dnia 4 listopada 2010 (sygn. K 19/06), który zasadniczo dotyczy zgodności z Konstytucją art. 1046 § 4 k.p.c.: „Trybunał Konstytucyjny analizował kwestie dopuszczalności ograniczenia własności i praw majątkowych w kontekście art. 31 ust. 3 Konstytucji, w wielu orzeczeniach, m.in. w wyrokach z 12 stycznia 1999 r (sygn.. P 2/98) i z 3 października 2000 (sygn.. K33/99). Wskazał w nich, że żadne z praw majątkowych gwarantowanych w art. 64 Konstytucji nie ma charakteru absolutnego i ograniczenie ich przez ustawodawcę jest dopuszczalne, powinno jednak podlegać weryfikacji z punktu widzenia przesłanek sformułowanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji, najobszerniej precyzującym warunki zgodności z Konstytucją wprowadzonych ograniczeń. Norma ta umożliwia Trybunałowi Konstytucyjnemu „ważenie” decyzji, gdy pojawiają się kolizje kilku praw chronionych konstytucyjnie albo gdy ingerencja ustawodawcy dokonana w celu ochrony jednej wartości konstytucyjnej powoduje nadmierne ograniczenie innej takiej wartości. Ocena, czy ustawodawca zachował wymaganą proporcjonalność zależy od intensywności ingerencji (przedmiot, uciążliwość) i interesu, w jakim została wprowadzona.”

Pozostaje konieczność odniesienia się do istoty prawa własności, jako że ograniczenia nie mogą naruszać istoty prawa, co pojawia się w normach konstytucyjnych dwukrotnie (art. 31 ust. 3 ostatnie zdanie i art. 64 ust. 3 Konstytucji RP).

Treść i wykonywanie własności zostało wyznaczone przez art. 140 k.c. Zgodnie z tym przepisem, w granicach określonych przez ustawy i zasady współżycia społecznego właściciel może, z wyłączeniem innych osób, korzystać z rzeczy zgodnie ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem swego prawa, w szczególności może pobierać pożytki i inne dochody z rzeczy. W tych samych granicach może rozporządzać rzeczą.

Omawiane środki zapobiegawcze pozbawiają oskarżonego prawa korzystania z rzeczy, chociaż nie ograniczają jego prawa do rozporządzania rzeczą ani do pobierania pożytków.

Analiza przedstawionych powyżej przepisów prowadzi do wniosku, że regulacja art. 275a k.p.k. zgodna jest z Konstytucją i nie narusza istoty prawa własności. Nakaz opuszczeniu lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym ogranicza prawo własności oskarżonego tylko w jednym aspekcie – w prawie do korzystania z własności, natomiast może on jako właściciel pobierać z niej pożytki i inne dochody z rzeczy. Może także bez ograniczeń rozporządzać swoją własnością, np. sprzedać mieszkanie czy zamienić je na inne.

Nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym stosuje się na wniosek Policji albo z urzędu (art. 275a § 2 k.p.k.). Negatywnie należy ocenić regulację art. 275a § 3 k.p.k., zgodnie z którą jeśli zachodzą podstawy do orzeczenia tego środka zapobiegawczego wobec osoby zatrzymanej na podstawie art. 244 § 1a lub § 1b k.p.k. Policja niezwłocznie, nie później niż przed upływem 24 godzin od zatrzymania, występuje do prokuratora z wnioskiem o zastosowanie tego środka. Wniosek Policji powinien być rozpoznany przed upływem 48 h od chwili zatrzymania oskarżonego. Intencją ustawodawcy było zapewne jak najskuteczniejsze zabezpieczenie interesów pokrzywdzonego poprzez usunięcie oskarżonego z miejsca wspólnego zamieszkania i uniemożliwienie mu tym samym popełnienie kolejnego przestępstwa przeciwko pokrzywdzonemu. Wyznaczenie jednak tak

krótkich terminów wystąpienia z wnioskiem i zastosowania środka zapobiegawczego praktycznie uniemożliwia skorzystanie z niego. Trzeba wziąć pod uwagę, że w czasie zatrzymania sprawcy są zazwyczaj pod wpływem alkoholu, co uniemożliwia dokonanie czynności procesowych z ich udziałem. Zanim ich przeprowadzenie stanie się możliwe, zazwyczaj upłynie już termin do złożenia przez Policję wniosku o zastosowanie środka zapobiegawczego.

W przeciwieństwie do pozostałych środków o charakterze nieizolacyjnym, nakaz opuszczenia lokalu ma określony termin stosowania, co ma znaczenie gwarancyjne dla oskarżonego. Zgodnie z art. 275a § 4 k.p.k. nakaz opuszczenia lokalu stosuje się na okres nie dłuższy niż 3 miesiące, a jeśli nie ustały przesłanki jego stosowania sąd I instancji właściwy do rozpoznania sprawy, na wniosek prokuratora, może go przedłużyć na dalsze okresy, nie dłuższe niż 3 miesiące. Możliwość przedłużenia środka zapobiegawczego na dalsze okresy i nieoznaczenie maksymalnego czasu trwania nakazu, w sposób istotny osłabia gwarancyjny charakter terminu jego stosowania.

W przeciwieństwie do warunkowego dozoru Policji, oskarżony nie ma obowiązku oznaczenia miejsca zamieszkania po opuszczeniu lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Wydając postanowienie o nakazie opuszczenia lokalu można, na wniosek oskarżonego, wskazać mu miejsce pobytu w placówkach zapewniających miejsca noclegowe (art. 275a § 5 k.p.k.), nie jest to jednak warunek zastosowania środka zapobiegawczego. Nie mogą to być placówki pobytu ofiar przemocy w rodzinie, lecz np. ośrodki noclegowe dla osób bezdomnych, w przypadku osób posiadających środki finansowe, hotele, motele, hostele itp. Wskazanie oskarżonemu miejsc noclegowych ma charakter wyłącznie informacyjny, ponieważ żaden przepis nie nakłada na placówki tego rodzaju obowiązku przyjęcia oskarżonego.

Organ stosujący środek zapobiegawczy, (w postępowaniu przygotowawczym – prokurator, w postępowaniu jurysdykcyjnym – Sąd), ma obowiązek kontrolowania na bieżąco wykonania nałożonego na oskarżonego nakazu opuszczenia lokalu (art. 256 k.p.k.). To samo dotyczy sprawdzenia, czy oskarżony spełnił warunek opuszczenia mieszkania i oznaczenia miejsca pobytu w przypadku dozoru warunkowego. Naruszenie przez oskarżonego nakazu lub niezrealizowanie warunku z art. 275 § 3

k.p.k. może spowodować zastosowanie wobec niego surowszego środka zapobiegawczego.

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

2. Dobór próby

W celu przeprowadzenia badania nieizolacyjnych środków zapobiegawczych z art. 275 § 3 i 275a k.p.k. Instytut Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie wystąpił do wszystkich prokuratur okręgowych i sądów okręgowych w Polsce z odezwą o udzielenie informacji na temat ilości środków zapobiegawczych, o których mowa, zastosowanych przez te sądy i prokuratury oraz podległe im sądy rejonowe i prokuratury rejonowe w okresie od dnia 8 czerwca 2010 r. do dnia 31 grudnia 2011 r. wraz z sygnaturami tych spraw.

W odpowiedzi na odezwę uzyskano informację z 39 Sądów Okręgowych (w tym 2 Ośrodków Zamiejscowych) oraz ze 108 Sądów Rejonowych. Sądy Okręgowe w Koninie, Łomży, Ostrołęce, Sieradzu i Tarnobrzegu nadesłały informację, że w okresie wskazanym nie stosowano w tych sądach oraz w podległych im sądach rejonowych środków zapobiegawczych, o których mowa. Sądy Okręgowe w Warszawie i Krośnie nie udzieliły odpowiedzi. Z otrzymanych danych wynika, że w sądach okręgowych i rejonowych łącznie w wymienionym okresie zastosowano 152 warunkowe dozory Policji oraz 141 nakazów opuszczenia lokalu mieszkalnego. Szczegółowe dane zostały przedstawione w tabeli nr 1.

Tabela 1. Ilość środków zapobiegawczych w postaci dozoru warunkowego i nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym zastosowanych przez sądy okręgowe i rejonowe w okresie od 8 czerwca 2010 r. do 31 grudnia 2011 r.

Ilość środków zapobiegawczych z art. 275 § 3 k.p.k. (dozór warunkowy) i art. 275a k.p.k. (nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym) zastosowanych w sądach okręgowych i rejonowych w okresie od 8 czerwca 2010 r. do 31 grudnia 2011 r.				
L.p.	Sąd Okręgowy	Sąd Rejonowy	Art. 275 § 3 k.p.k.	Art. 275a k.p.k.
1	Białystok		0	0
2		Białystok	5	0
	Razem		5	0
3	Bielsko – Biała		0	0
4		Bielsko – Biała	0	1
5		Cieszyn	1	0
6		Żywiec	5	0
	Razem		6	1
7	Bydgoszcz		0	0

8		Bydgoszcz	0	2	
9		Szubin	1		
10		Inowrocław	4	0	
11		Żnin	0	5	
		Razem	5	7	
12	Częstochowa		0	0	
13		Częstochowa	0	1	
14		Lubliniec	0	1	
		Razem	0	2	
15	Elbląg		0	0	
16		Braniewo	0	1	
17		Elbląg	1	0	
18		Ława	2	1	
		Razem	3	2	
19	Gdańsk		0	1	
20		Kartuzy	0	1	
21		Gdańsk – Południe	0	1	
		Razem	0	3	
22	Gliwice		0	0	
23		Gliwice	12	7	
24		Jastrzębie – Zdrój	0	1	
25		Racibórz	1	3	
26		Ruda Śląska	0	2	
27		Rybnik	3	2	
28		Tarnowskie Góry	0	0	
29		Wodzisław Śląski	0	1	
30		Zabrze	0	0	
31		Żory	0	0	
		Razem	16	16	
32	Gorzów Wielkopolski		0	0	
33		Sulęcín	1	3	
		Razem	Brak danych	1	3
34	Jelenia Góra		0	0	
35		Jelenia Góra	1	0	
		Razem	1	0	
36	Katowice		0	0	
37		Będzin	2	2	
38		Chorzów	1	1	
39		Dąbrowa Górnicza	0	2	
40		Mikołów	0	3	
41		Siemianowice Śląskie	0	1	
42		Sosnowiec	0	1	
43		Tychy	0	3	
44		Katowice – Zachód	3	0	
45		Pszczyna	0	1	
		Razem	6	14	
46	Kielce		0	0	
47		Kielce	0	1	
48		Końskie	0	1	
49		Sandomierz	0	1	
		Razem	0	3	
50	Koszalin		0	0	
51		Drawsko Pomorskie	0	2	

52		Wałcz	1	3
		Razem	1	5
53	Kraków			
54		Kraków – Podgórze	2	1
55		Wadowice	1	2
56		Myślenice		1
		Razem	3	4
57	Legnica		0	0
58		Legnica	0	1
59		Lubin	0	3
		Razem	0	4
60	Lublin		0	0
61	Ośr. Zam. w Chełmie		0	0
62	Ośr. Zam. w Białej Podlaskiej		0	0
63		Lublin – Zachód	1	3
64		Kraśnik	2	2 (w tej samej sprawie)
65		Ryki	1	0
		Razem	4	5
66	Łódź		0	0
67		Łódź – Widzew	0	1
68		Łódź – Śródmieście	0	1
		Razem	0	2
69	Nowy Sącz		0	0
70		Nowy Sącz	1	1
71		Muszyna	1	1
		Razem	2	2
72	Olsztyn		0	0
73		Kętrzyn	1	1
74		Olsztyn	3 (z 275a k.p.k.)	2
75		Pisz	0	3
		Razem	4	6
76	Opole		0	0
77		Głubczyce	0	2
78		Brzeg	5	2
		Razem		
79	Piotrków Trybunalski		0	0
80		Radomsko	0	1
81		Piotrków Trybunalski	0	1
		Razem	0	2
82	Płock			
83		Razem	2	0
84	Poznań		0	0
85		Chodzież	0	1
86		Nowy Tomyśl	0	1
87		Wolsztyn	5	1
88		Września	0	1
89		Poznań – Nowe Miasto i Wilda	0	2
90		Poznań – Stare Miasto	6	1
		Razem	11	7

91	Przemyśl		0	0
92		Jarosław	1	0
		Razem	1	0
93	Radom		0	0
94		Radom	2	6
95		Grójec	2	0
96		Przysucha	0	1
97		Szydłowiec	0	1
		Razem	4	8
98	Rzeszów		0	0
99		Leżajsk	0	1
100		Rzeszów	2	0
101		Ropczyce	2	2
102		Dębica	0	1
103		Łańcut	1	0
		Razem	5	4
104	Siedlce		0	0
105		Garwolin	0	2
106		Siedlce	0	1
		Razem	0	3
107	Słupsk		0	0
108		Lębork	2	1
109		Słupsk	0	1
		Razem	2	2
110	Suwałki		0	1
111		Suwałki	6	2
112		Augustów	0	1
113		Elk	14	6
114		Olecko	3	0
115		Sejny	1	1
		Razem	24	11
116	Szczecin		0	0
117		Choszczno	3	0
118		Gryfino	1	1
119		Stargard Szczeciński	4	0
120		Szczecin Centrum	0	2
121		Szczecin Prawobrzeże i Zachód	0	3
		Razem	8	6
122	Świdnica		0	0
123		Ząbkowice Śląskie	1	0
		Razem	1	0
124	Tarnów		0	0
125		Dąbrowa Tarnowska	0	2
126		Bochnia	0	1
		Razem	0	3
127	Toruń		0	0
128		Toruń	0	2
129		Grudziądz	0	1
		Razem	0	3
130	Warszawa Praga			
131		Otwock	0	2
132		Wołomin	0	3

133		Legionowo	1	0
	Razem		1	5
134	Wrocławek			
	Razem		5	1
135	Wrocław		0	0
136		Wrocław – Fabryczna	1	0
137		Wrocław – Śródmieście	0	2
138		Trzebnica	0	2
	Razem		1	4
139	Zamość		1 (z 275 § 3 k.p.k.)	0
140		Zamość	2 (z 275 § 3 k.p.k.)	0
141		Tomaszów Lubelski	0	1
142		Biłgoraj	24 (w 20 sprawach)	0
	Razem		27	1
143	Zielona Góra		0	0
144		Żary	1	0
145		Zielona Góra	2	0
146		Krosno Odrzańskie	0	1
147		Nowa Sól	0	1
	Razem		3	2
	Razem poz. 1 do 147		152	141

Informacje nadesłało także 47 prokuratur okręgowych i podległe im prokuratury rejonowe. W niektórych wypadkach nadesłano zbiorczą informację, bez wyszczególnienia, w której jednostce środek zapobiegawczy został orzeczony. Z uzyskanych danych wynika, że środki zapobiegawcze, o których mowa, stosowano w 257 prokuraturach rejonowych.

W wykazie pominięto prokuratury rejonowej, które nie stosowały środków zapobiegawczych z art. 275 § 3 i 275a k.p.k. w oznaczonym okresie.

Łącznie we wszystkich jednostkach organizacyjnych prokuratury zastosowano w omawianym okresie 494 warunkowe dozory Policji oraz 1028 nakazów opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Szczegółowe dane odnośnie do liczby zastosowanych środków zapobiegawczych zaprezentowane zostały w Tabeli 2.

Tabela 2. Ilość środków zapobiegawczych w postaci dozoru warunkowego i nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym zastosowanych przez Prokuratora w okresie od 8 czerwca 2010 r. do 31 grudnia 2011 r.

Ilość środków zapobiegawczych z art. 275 § 3 k.p.k. (dozór warunkowy) i art. 275a k.p.k. (nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym) zastosowanych w prokuraturach okręgowych i rejonowych w okresie od 8 czerwca 2010 r. do 31 grudnia 2011 r.				
L.p.	Prokuratura Okręgowa	Prokuratura Rejonowa	Art. 275 § 3 k.p.k.	Art. 275a k.p.k.
1	Białystok		0	0
2		Białystok – Północ	6	1
3		Białystok – Południe	1	1
4		Białystok	1	0
5		Bielsk Podlaski	3	0
6		Sokółka	0	3
		Razem	11	5
7	Bielsko – Biała		0	0
8		Bielsko – Biała Południe	2	2
9		Bielsko – Biała Północ	5	2
10		Żywiec	8	3
		Razem	15	7
11	Bydgoszcz		0	0
12		Bydgoszcz - Południe	10	29
13		Bydgoszcz – Północ	7	0
14		Tuchola	0	1
15		Mogilno	0	1
16		Nakło n. Notecią	4	4
17		Świecie	2	2
18		Szubin	0	6
19		Szubin Ośr. Zam. Żnin	0	1
20		Inowrocław	0	38
		Razem	23	91
21	Częstochowa		0	0
22		Częstochowa - Północ	3 (w 1 spr.)	10
23		Częstochowa	0	1
24		Częstochowa – Południe	0	4
25		Lubliniec	0	3
26		Myszków	0	5
		Razem	3	23
27	Elbląg		0	0
28		Braniewo	1	0
29		Elbląg	5	1
30		Nowe Miasto Lubawskie	1	2
31		Ostróda	2	3
32		Ostróda Ośr.Zam. Morąg	1	0
33		Ława	0	4
		Razem	10	10
34	Gdańsk		0	0

35		Gdańsk – Oliwa	1	0
36		Gdańsk – Śródmieście	3	0
37		Gdynia	2	0
38		Starogard Gdański	1	1
39		Tczew	3	0
40		Wejherowo	1	0
41		Kościerzyna	0	1
42		Pruszcz Gdański	0	1
43		Sopot	0	2
		Razem	11	5
44	Gliwice		0	0
45		Gliwice – Wschód	8	21
46		Gliwice – Zachód	2	5
47		Jastrzębie – Zdrój	0	5
48		Racibórz	2	3
49		Ruda Śląska	0	1
50		Rybnik	1	40
51		Tarnowskie Góry	1	5
52		Wodzisław Śląski	2	17
53		Zabrze	18	2
54		Żory	16	1
55		Tarnowskie Góry Ośr. Zam. Piekary Śląskie	0	1
		Razem	50	101
56	Gorzów Wielkopolski			
57		Gorzów Wielkopolski	1	13
58		Sulęcín	1	8
59		Słubice	0	1
60		Strzelce Krajeńskie	0	5
		Razem	2	27
61	Jelenia Góra		0	0
62		Bolesławiec	0	1
63		Jelenia Góra	1	5
64		Kamienna Góra	0	4
		Razem	1	10
65	Katowice		0	0
66		Będzin	5	0
67		Chorzów	3	4
68		Jaworzno	3	0
69		Mikołów	4	4
70		Siemianowice Śląskie	3	1
71		Sosnowiec – Północ	3	5
72		Tychy	6	8
73		Bytom	0	4
74		Katowice – Wschód	0	3
75		Katowice – Zachód	0	5
76		Mysłowice	0	3
77		Pszczyna	0	4
78		Sosnowiec – Południe	0	6
		Razem	27	52
79	Kielce		0	0
80		Kielce – Zachód	2	7
81		Kielce – Wschód	0	1

82		Końskie	14	0
83		Pińczów	2	0
84		Włoszczowa	2	0
85		Busko – Zdrój	0	2
86		Ostrowiec Świętokrzyski	0	1
87		Starachowice	0	1
88		Skarżysko – Kamienna	0	17
89		Sandomierz	0	1
		Razem	20	30
90	Konin		0	0
91		Turek	1	1
92		Koło	3	3
93		Konin	0	1
94		Słupca	0	3
		Razem	4	8
95	Koszalin		0	0
96		Białogard	1	3
97		Drawsko Pomorskie	0	2
98		Kołobrzeg	0	3
99		Szczecinek	0	3
100		Wałcz	0	2
		Razem	1	13
101	Kraków		0	0
102		Sucha Beskidzka	2	1
103		Kraków – Podgórze	5	4
104		Kraków – Krowodrza	1	4
105		Kraków – Śródmieście Wschód	0	9
106		Kraków – Śródmieście Zachód	0	5
107		Kraków – Nowa Huta	0	9
108		Chrzanów	2	3
109		Wadowice	0	7
110		Miechów	0	6
111		Myślenice	0	3
		Razem	10	55
112	Krosno		0	0
113		Brzozów	0	1
114		Jasło	0	1
115		Krosno	0	4
		Razem	0	6
116	Legnica		0	0
117		Legnica	4	19
118		Lubin	13	0
119		Złotoryja	1	8
120		Głogów	0	19
121		Jawor	0	4
		Razem	18	50
122	Lublin		0	0
123	Ośr. Zam. w Chełmie		0	0
124	Ośr. Zam. w Białej Podlaskiej		0	0
125		Lublin	11	3

126		Świdnik	7	1
127		Puławy	6	7
128		Lublin – Północ	0	2
129		Lublin – Południe	0	7
130		Ryki	0	1
131		Opole Lubelskie	0	2
132		Łuków	0	1
133		Lubartów	0	1
134		Chełm	0	2
135		Włodawa	0	3
136		Biała Podlaska	0	1
137		Radzyń Podlaski	0	3
138		Parczew	0	1
		Razem	24	35
130	Łomża		0	0
140		Grajewo	2	0
141		Łomża	1	2
142		Wysokie Mazowieckie	0	2
143		Zambrów	0	2
		Razem	3	6
144	Łódź		0	0
145		Łódź - Polesie	11	1
146		Łódź – Widzew	1	2
147		Łódź – Bałuty	0	3
148		Łódź – Górna	0	5
149		Łódź – Śródmieście	0	5
150		Pabianice	0	1
151		Skierniewice	2	1
152		Brzeziny	0	1
153		Łowicz	0	1
154		Rawa Mazowiecka	0	1
		Razem	14	21
155	Nowy Sącz		0	0
155		Nowy Targ	1	4
156		Gorlice	0	4
157		Muszyna	0	6
158		Nowy Sącz	0	14
		Razem	1	28
159	Olsztyn		0	0
160		Bartoszyce	2	5
161		Ełk	6	0
162		Giżycko	1	4
163		Kętrzyn	3	2
164		Nidzica	1	1
165		Olecko	2	7
166		Olsztyn - Północ	7	0
167		Olsztyn - Południe	1	0
168		Pisz	4	4
169		Szczytno	0	5
		Razem	27	28
170	Opole		0	0
171		Nysa	11	1
172		Strzelce Opolskie	1	0

173		Opole	0	2
174		Głubczyce	0	2
175		Brzeg	0	1
		Razem	12	6
176	Ostrołęka		0	0
177		Ostrołęka	0	4
178		Pułtusk	1	2
179		Wyszków	0	1
		Razem	1	7
180	Ostrów Wielkopolski		0	0
181		Kalisz	4	0
182		Kępno	2	0
183		Ostrów Wielkopolski	1	0
184		Jarocin	0	3
185		Krotoszyn	0	2
186		Ostrzeszów	0	2
		Razem	7	7
187	Piotrków Trybunalski		0	0
188		Radomsko	0	2
189		Piotrków Trybunalski	0	5
		Razem	0	7
190	Płock		0	0
191		Żyrdów	15	6
192		Gostynin	0	4
193		Płońsk	0	1
194		Sochaczew	1	1 (w 1.sprawie)
		Razem	16	12
195	Poznań			
196		Chodzież	0	3
197		Gniezno	2	0
198		Gostyń	4	4 (w 4.sprawach)
199		Grodzisk Wielkopolski	0	4
200		Nowy Tomyśl	0	1
201		Oborniki	2	0
202		Piła	0	2
203		Rawicz	1	2
204		Szamotuły	0	5
205		Śrem	0	2
206		Środa Wielkopolska	0	6
207		Trzcianka	0	4
208		Wągrowiec	6	14
209		Wolsztyn	0	1
210		Września	3	3
211		Złotów	0	2
212		Poznań – Grunwald	0	13
213		Poznań – Nowe Miasto	0	2
214		Poznań – Stare Miasto	4	13
215		Poznań – Wilda	0	8
		Razem	22	89
216	Przemyśl		0	0
217		Przemyśl	5 (w 3. spr.)	7

218		Jarosław	1	0
219		Przeworsk	0	3
		Razem	6	10
220	Radom		0	0
221		Radom – Wschód	1	11
222		Radom Zachód	2	4
223		Grójec	3	1
224		Lipsko	1	0
225		Kozienice	0	1
226		Przysucha	0	1
227		Zwoleń	0	5
		Razem	7	23
228	Rzeszów		0	0
229		Leżajsk	1	0
230		Rzeszów	3	9
231		Ropczyce	0	3
232		Dębica	0	7
		Razem	4	19
233	Siedlce		0	0
234		Mińsk Mazowiecki	1	0
235		Garwolin	1	0
236		Węgrów	2 (w 1. spr.)	1
237		Siedlce	0	1
		Razem	4	2
238	Sieradz		0	0
239		Sieradz	0	9
240		Wieluń	0	2
241		Zduńska Wola	0	2
		Razem	0	13
242	Słupsk		0	0
243		Lębork	2	0
244		Miastko	0	1
245		Bytów	0	4
246		Chojnice	0	2
247		Słupsk	0	4
		Razem	2	11
248	Suwałki			
		Razem	8	12
249	Szczecin			
		Razem	50	42
250	Świdnica		0	0
251		Bystrzyca Kłodzka	3	1
252		Dzierżoniów	1	1
253		Kłodzko	2	1
254		Wałbrzych	5	1
255		Ząbkowice Śląskie	4	2
256		Świdnica	0	10
		Razem	15	16
257	Tarnobrzeg		0	0
258		Tarnobrzeg	0	18
259		Nisko	0	2
		Razem	0	20
260	Tarnów		0	0

261		Dąbrowa Tarnowska	5	0
262		Bochnia	6	0
263		Tarnów	0	1
		Razem	11	1
264	Toruń		0	0
265		Toruń – Wschód	3	22
266		Toruń Centrum – Zachód	3	9
267		Golub – Dobrzyń	1	1
268		Brodnica	0	1
		Razem	7	33
269	Warszawa		0	0
270		Warszawa Żoliborz	1	0
271		Warszawa Wola	1	0
272		Warszawa Ochota	3	2
273		Warszawa Mokotów	0	1
274		Pruszków	2	0
275		Grodzisk Mazowiecki	1	6
		Razem	8	9
276	Warszawa Praga		0	0
277		Otwock	2	4
278		Wołomin	3	5
279		Legionowo	1	3
280		Nowy Dwór Mazowiecki	3	3
281		Warszawa Praga Północ	0	12
282		Warszawa Praga Południe	0	4
		Razem	9	31
283	Włocławek		0	0
284		Włocławek	6	0
285		Aleksandrów Kujawski	1	0
286		Lipno	0	2
287		Rypin	0	3
		Razem	7	5
288	Wrocław		0	0
289		Wrocław – Psie Pole	3	0
290		Wrocław- Stare Miasto	1	2
291		Wrocław – Krzyki Wschód	6	0
292		Wrocław – Fabryczna	0	1
293		Wrocław – Śródmieście	0	3
294		Oława	1	4
295		Środa Śląska	1	2
296		Trzebnica	0	7
297		Wołów	0	1
		Razem	9	20
298	Zamość			
		Razem	1	12
299	Zielona Góra		0	0
300		Świebodzin	3	3
301		Zielona Góra	6	0
302		Krosno Odrzańskie	4	2
303		Nowa Sól	0	2
304		Wschowa	0	3
		Razem	13	10
		Razem poz. 1 - 304	494	1028

Do badań wybrano drogą losową 250 spraw (odpowiednio 100 dla nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego, 150 dla warunkowego dozoru Policji), rozpatrywanych w 201 sądach. Z nadesłanych akt wyeliminowano 40 spraw. Powodem eliminacji było przede wszystkim nadesłanie akt spraw, w których nie występowały omawiane środki zapobiegawcze (35 spraw), w 4 przypadkach przesłano akta podręczne, których zawartość uniemożliwiała szczegółową analizę. W 1 sprawie zastosowano środek zapobiegawczy z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie¹⁴, nieobjęty badaniem.

Dominowały postępowania o przestępstwa z art. 207 § 1 k.k. w różnej konfiguracji:

- art. 207 § 1 k.k.	- 153 spraw,
- art. 207 § 1 k.k. w zw. z art. 64 § 1 k.k.	- 15 spraw,
- art. 207 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k.	- 9 spraw,
- art. 207 § 1 k.k. i art. 157 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.	- 2 sprawy,
- art. 207 § 1 i 3 k.k. w zw. z art. 12 k.k.	- 3 sprawy.

Ponadto odnotowano inne kwalifikacje prawne, które jakkolwiek nie dotyczyły znęcania, związane były bezpośrednio ze stosowaniem przemocy w rodzinie:

- art. 190 § 1 k.k.	- 5 spraw
- art. 159 § 1 k.k. i art. 157 § 1 k.k. w zw. z 11 § 2 k.k.	- 1 sprawa
- art. 200 § 1 k.k.	- 3 sprawy
- art. 197 § 1 k.k.	- 1 sprawa
- art. 197 § 2 k.k. w zw. z 64 § 1 k.k.	- 1 sprawa
- art. 157 § 1 k.k.	- 1 sprawa
- art. 157 § 2 k.k.	- 1 sprawa
- art. 288 § 1 k.k.	- 1 sprawa

W pozostałych przypadkach wystąpiły kwalifikacje z art. 222 § 1 k.k., 224 § 1 k.k., które zasadniczo nie uzasadniają potrzeby stosowania środków zapobiegawczych określonych w art. 275 § 3 k.p.k. i 275a k.p.k. Zastosowanie tego rodzaju kwalifikacji miało miejsce, gdy w toku czynności Policji oskarżony o przestępstwo z art. 207 k.k. dopuszczał się czynnej napaści lub stawiał czynny opór policjantom. W zbadanych

¹⁴ Prokuratura Rejonowa w Żywcu, sygn. akt 2 Ds 737/10; środek zastosowany został 21 maja 2010 r. na 18 dni przed wejściem w życie przepisu art. 275 § 3 k.p.k.

sprawach odnotowano następujące sposoby zakończenia postępowania zaprezentowane w tabeli 3.

Tabela 3. Sposoby zakończenia postępowania karnego.

Sposób zakończenia postępowania	częstość	procent
wyrok skazujący	141	67,14
wyrok uniewinniający	1	0,47
umorzenie postępowania przygotowawczego	16	7,61
akt oskarżenia	2	0,95
umorzenie i zastosowanie środka	2	0,95
warunkowe umorzenie	11	5,23
umorzenie postępowania sądowego	5	2,38
połączenie z inną sprawą	1	0,47
częściowe umorzenie	2	0,95
w toku	9	4,28
zawieszenie	1	0,47
wyrok zaoczny	1	0,47
brak danych	18	8,57
Ogółem	210	100,00

W ponad 55% spraw wyroki zapadały po przeprowadzeniu rozprawy, jedynie 26,05% zakończyło się wydaniem wyroku skazującego bez przeprowadzenia rozprawy. W tabeli 4. zaprezentowane zostały dane odnośnie do trybu wydania wyroku w zbadanych sprawach.

Tabela 4. Tryb wydania wyroku.

	częstość	procent
na rozprawie	79	55,63
w trybie art. 335 k.p.k.	37	26,05
w trybie art. 387 k.p.k.	22	15,49
wyrok nakazowy	3	2,11
wyrok zaoczny	1	0,70
brak danych	27	19,01
ogółem (bez braku danych)	142	100,00

Negatywnie należy się odnieść do polityki karania za przestępstwa z art. 207 k.k. Wynika z nich, że aż 87,54% kar pozbawienia wolności orzeczonych w 2010 r. przez polskie Sądy, było z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. Odsetek ten w roku 2011 wyniósł 87,27, a więc utrzymuje się na stałym poziomie. Ta forma ukarania sprawcy w zasadzie nie przynosi rozwiązania problemów pokrzywdzonych, ponieważ sprawcy przestępstw wracają do środowiska rodzinnego, gdzie mają sposobność popełniania kolejnych czynów na szkodę pokrzywdzonego. Należałoby koniecznie zracjonalizować politykę karną w odniesieniu do czynów polegających na znęcaniu się nad rodziną, między innymi poprzez zwiększenie liczby krótkoterminowych kar pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia ich wykonania, zwiększenie liczby orzekanych nakazów opuszczenia mieszkania zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym i zakazów zbliżania się oraz kontaktowania z pokrzywdzonymi, co powinno być regułą, gdy pokrzywdzonymi są dzieci. Szczegółowe dane odnośnie do liczby przestępstw i skazań z art. 207 k.k. przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Przestępstwa stwierdzone, podejrzani i prawomocne osądzenia z art. 207 k.k.

	2010	2011
Przestępstwa stwierdzone	18759	18832
Liczba podejrzanych	17588	17493
Osądzeni	14965	14548
Warunkowe umorzenia	1266	1182
Skazania	13571	13214
Grzywna samoistna	192	161
Ograniczenie wolności	698	585
Pozbawienie wolności	12680	12467
w tym: Bezwzględne pozbawienie wolności	1579	1587
Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary	11101	10880

Źródło: Komenda Główna Policji, system statystyczny TEMIDA. Wydział statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości

W zbadanych sprawach wystąpiło 213 oskarżonych. Tylko w dwóch przypadkach odnotowano 2 oskarżonych (raz - dwóch braci znęcających się nad rodzicami, raz - konkubent i jego kolega oskarżeni o czyn z art. 158 § 1 k.k. oraz 159 § 1 k.k. i 157 § 1 k.k. w zw. z 11 § 2 k.k.). Zdecydowanie większa była liczba pokrzywdzonych. Odnotowano 416 osób pokrzywdzonych, przy czym bardzo niepokojące jest, że prawie 2/3 z nich to małoletni. Największa liczba pokrzywdzonych w jednej sprawie wynosiła 7 (żona i 6 dzieci oskarżonego), a taka liczba pokrzywdzonych wystąpiła w 3 sprawach. Tabela 6. prezentuje liczbę pokrzywdzonych w jednej sprawie.

Tabela 6. Liczba pokrzywdzonych w jednej sprawie.

Liczba pokrzywdzonych	częstość (ilość spraw)	procent	częstość (ilość pokrzywdzonych)	procent
1	94	44,76	94	22,59
2	65	30,95	130	31,25
3	32	15,23	96	23,07
4	9	4,28	36	0,86
5	3	1,42	15	3,60
6	4	1,90	24	5,76
7	3	1,42	21	5,04
ogółem	210	100,00	416	100,00

Pokrzywdzeni w ogóle nie korzystali z prawa do złożenia powództwa cywilnego, natomiast odnotowano 41 oskarżycieli posiłkowych, co stanowi zaledwie 9,85% wszystkich pokrzywdzonych. Ten znikomy odsetek należy upatrywać przede wszystkim w specyfice przestępstwa znęcania się nad rodziną, któremu często towarzyszy psychiczne uzależnienie pokrzywdzonego od sprawcy, co odstrasza go od podejmowania czynności przeciwko oskarżonemu.

W 66 sprawach odnotowano udział obrońcy, co stanowi 31,42% wszystkich spraw, dokonana analiza czynności podejmowanych przez obrońcę w toku postępowania karnego wskazuje, że nie są oni zbyt aktywni, a ich czynności sprowadzają się zasadniczo do wniosku o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego, względnie do złożenia zażalenia na zastosowanie warunkowego dozoru Policji lub nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.

Wyrok został zaskarżony w 25 spośród 153 spraw, które zakończyły się wyrokiem (skazującym, uniewinniającym, warunkowo umarzającym), co stanowi tylko 16,33%.

Strukturę podmiotów składających apelację zaprezentowano w tabeli 7.

Tabela 7. Podmioty składające apelację od wyroku sądu I instancji.

	częstość (liczba spraw)	procent
prokurator	7	28,00
oskarżony	5	20,00
obrońca	10	40,00
prokurator i obrońca	1	4,00
oskarżony i obrońca	2	8,00
ogółem spraw	25	100,00

We wszystkich odnotowanych przypadkach, prokurator składał apelację na niekorzyść oskarżonego.

3. Stosowanie środków zapobiegawczych z art. 275 § 3 k.p.k. i art. 275a k.p.k.

Zastosowanie środków zapobiegawczych uzależnione jest od spełnienia wskazanych w Kodeksie postępowania karnego, (art. 249 § 1, 258, 275a), przesłanek ogólnych i szczególnych. Poddano więc analizie postanowienia o zastosowaniu warunkowego dozoru Policji oraz nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego pod kątem wystąpienia tych przesłanek. W odniesieniu do poszczególnych środków zapobiegawczych przesłanki stosowania przedstawiały się następująco (tabela 8, 9).

Tabela 8. Przesłanki stosowania warunkowego dozoru Policji.

	częstość
wyłącznie zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania	24
wyłącznie zapobiegnięcie popełnieniu ciężkiego przestępstwa	2
wyłącznie podstawy do zastosowania tymczasowego aresztowania	3
zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania	4
zapobiegnięcie popełnieniu nowego ciężkiego przestępstwa	5
zapewnienie udziału oskarżonego w czynnościach procesowych	2
zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, popełnienie przestępstwa z użyciem przemocy, obawa matactwa	2
zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, zapobieżenie popełnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa, inne	17
brak uzasadnienia	3
przesłanki do zastosowania tymczasowego aresztowania, popełnienie przestępstwa z użyciem przemocy, zarzut przestępstwa z użyciem przemocy	3
zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, popełnienie przestępstwa z użyciem przemocy, przesłanki do zastosowania tymczasowego aresztowania, zarzut przestępstwa z użyciem przemocy	8
zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, zapobieżenie popełnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa	12
zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, zapewnienie stawiennictwa oskarżonego na wezwanie	2
zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, zapewnienie udziału oskarżonego w czynnościach	2
zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, popełnienie przestępstwa z użyciem przemocy, zarzut przestępstwa z użyciem przemocy	11
popełnienie przestępstwa z użyciem przemocy, zapobieżenie popełnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa, zarzut przestępstwa z użyciem przemocy oświadczenie oskarżonego, że opuści mieszkanie	2

popęlnienie przestępstwa z użyciem przemocy, zapobieżenie popęlnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa, zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania	3
popęlnienie przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, zapewnienie stawiennictwa oskarżonego na wezwanie	4
popęlnienie przestępstwa z użyciem przemocy, zapobieżenie popęlnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa, zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, zapewnienie udziału oskarżonego w czynnościach	2
zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, popęlnienie przestępstwa z użyciem przemocy, zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania,	2
zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, zapobieżenie popęlnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa, zarzut przestępstwa z użyciem przemocy	2
zapobieżenie popęlnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, zapewnienie udziału oskarżonego w czynnościach	2
zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, zapobieżenie popęlnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa	2
zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, zapobieżenie popęlnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa, zarzut przestępstwa z użyciem przemocy	2
zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania popęlnienie przestępstwa z użyciem przemocy, zapobieżenie popęlnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa	2
zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, popęlnienie przestępstwa z użyciem przemocy, zarzut przestępstwa z użyciem przemocy	2
zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, zapobieżenie popęlnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa, zapewnienie udziału oskarżonego w czynnościach	3

Tabela 9. Przesłanki stosowania nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego.

	częstość
wyłączenie zapobiegnięcie nowemu ciężkiemu przestępstwu z użyciem przemocy	2
wyłączenie zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania,	7
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, inne	10
brak uzasadnienia	4
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, zapobiegnięcie nowemu ciężkiemu przestępstwu z użyciem przemocy, grożenie przestępstwem bez użycia przemocy	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy	3
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania,	3
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy,	4
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania	1

zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, przesłanki tymczasowego aresztowania, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, zagrożenie przestępstwem bez użycia przemocy	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, inne	13
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, zapobiegnięcie nowemu ciężkiemu przestępstwu bez użycia przemocy,	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, groźba przestępstwa z użyciem przemocy, inne	2
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, groźba przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, obawa mactwa	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, groźba przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania	7
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, zapobiegnięcie nowemu ciężkiemu przestępstwu bez użycia przemocy	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, zapobiegnięcie nowemu ciężkiemu przestępstwu bez użycia przemocy	3
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, groźba przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, oświadczenie, że opuści mieszkanie	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania	4
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania,	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, groźba przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, obawa mactwa	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, przesłanki tymczasowego aresztowania, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, zagrożenie przestępstwem bez użycia przemocy	2
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, groźba przestępstwa z użyciem przemocy, obawa mactwa, inne	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, przesłanki tymczasowego aresztowania, zapobiegnięcie nowemu ciężkiemu przestępstwu bez użycia przemocy, zagrożenie przestępstwem bez użycia przemocy, inne	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, groźba przestępstwa z użyciem przemocy i innego przestępstwa, inne	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, groźba przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, inne	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, groźba przestępstwa z użyciem przemocy, oświadczenie, że opuści mieszkanie, obawa mactwa, inne	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, groźba przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, konieczność zapewnienia stawiennictwa oskarżonego, inne	2
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, groźba przestępstwa z użyciem przemocy, obawa mactwa, inne	2

zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, groźba przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, zapobiegnięcie nowemu ciężkiemu przestępstwu bez użycia przemocy, obawa mactwa, inne	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, groźba przestępstwa z użyciem przemocy, obawa mactwa, konieczność zapewnienia stawiennictwa oskarżonego, inne	2
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, groźba przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, obawa mactwa, konieczność zapewnienia stawiennictwa oskarżonego, inne	1
zarzut przestępstwa z użyciem przemocy, zapobiegnięcie nowemu ciężkiemu przestępstwu z użyciem przemocy, groźba przestępstwa z użyciem przemocy, zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, obawa mactwa, zagrożenie wysoką karą, obawa ucieczki za granicę, inne	1
brak danych	51

W tabeli 10. zaprezentowane zostały inne przyczyny zastosowania nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego. Łatwo zauważyć, że niektóre z nich nie powinny stać się przesłanką środka zapobiegawczego. Dotyczy to między innymi rozwojowego charakteru sprawy, sprawdzenia linii obrony oskarżonego, czy uchylecia tymczasowego aresztowania, o ile nie zachodzą przesłanki szczególnie zastosowania środka nieizolacyjnego.

Tabela 10. Inne przyczyny zastosowania nakazu opuszczenia mieszkania

	Częstość
zapewnienie spokoju pokrzywdzonemu	1
niecelowość tymczasowego aresztowania	2
uwzględniono zażalenie na tymczasowego aresztowania	1
konieczność nowych czynności	3
waga sprawy	1
dobro pokrzywdzonych	3
obawa popełnienia przestępstwa z użyciem przemocy	13
brak podstaw do tymczasowego aresztowania	4
uprzednia karalność, uzależnienie od alkoholu, konieczność przeprowadzenia dowodów	1
rozwojowy charakter sprawy	1
sprawdzenie linii obrony	1
uchylenie tymczasowego aresztowania	3

uzależnienie od alkoholu	1
charakter czynu	2
uprzednia karalność z 207 k.k.	1
zapobieganie utrudnianiu postępowania	1
dalsze czyny po przedstawieniu zarzutu	2
zgoda na opuszczenie lokalu	1
uniemożliwienie popełnienia nowego przestępstwa na szkodę pokrzywdzonego	1
stała agresja wobec pokrzywdzonych	1

Analizując poszczególne sprawy, odnotowano liczne nieprawidłowości dotyczące postanowień o zastosowaniu środka zapobiegawczego. Dotyczą one przede wszystkim wadliwej podstawy prawnej (wskazywania art. 275 w miejsce art. 275a k.p.k. albo art. 275 § 3 k.p.k.)¹⁵, stosowania środka zapobiegawczego mimo braku przesłanek. Na przykład Sąd Rejonowy w Inowrocławiu (sygn. akt VI Kp 329/10; 1 Ds 684/10)¹⁶, nie uwzględnił wniosku prokuratora o tymczasowe aresztowanie Karola P. podejrzanego o czyny z art. 207 § 1 k.k. oraz art. 197 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k. i na podstawie art. 275 § 2 i 3 k.p.k. zastosował dozór Policji polegający na zgłaszaniu się do KPP w Inowrocławiu raz w tygodniu oraz zakazie kontaktowania się z pokrzywdzoną Magdaleną W. i jej matką Katarzyną W. W uzasadnieniu Sąd wskazał, że zebrane w sprawie dowody nie uprawdopodobniły w sposób dostateczny popełnienia zarzucanych czynów. (Samo to stwierdzenie powinno wykluczać zastosowanie jakiegokolwiek środka zapobiegawczego, bowiem warunkiem jego orzeczenia jest istnienie materialnej podstawy, tj. odpowiedniej bazy dowodowej, wskazującej na duże prawdopodobieństwo, że oskarżony popełnił przestępstwo). Brak jest zatem, zdaniem Sądu, podstaw do stosowania tymczasowego aresztowania, wystarczające będzie natomiast zastosowanie dozoru Policji z obowiązkiem stawiennictwa i zakazem kontaktowania się z określonymi osobami. Sąd błędnie wskazał w podstawie prawnej zastosowanego środka zapobiegawczego art. 275 § 3 k.p.k. Zakaz kontaktowania się orzekany jest na podstawie art. 275 § 2

¹⁵ Tak, np. w postanowieniach Prokuratora Rejonowego w Olecku, sygn. akt 1 Ds 777/10 (SR w Olecku, sygn. akt II K 782/10) - ankietę nr 104; Prokuratora Rejonowego w Lubinie, sygn. akt 4 Ds 711/10 (SR w Lubinie, sygn. akt II K 2945/10), Prokuratora Rejonowego w Lubinie, sygn. akt 4 Ds 781/10 (SR w Lubinie, sygn. akt II K 53/11), Prokuratora Rejonowego w Elblągu, sygn. akt 3 Ds 585/11 i inne.

¹⁶ SR w Inowrocławiu, sygn. akt VI K 112/11, ankietę 113.

k.p.k. W tej sprawie w ogóle niezasadne było zastosowanie warunkowego dozoru Policji, bowiem oskarżony nie zamieszkiwał wspólnie z pokrzywdzoną. Podobny błąd popełnił Sąd Rejonowy w Będzinie (sygn. akt II Kp 253/11)¹⁷, stosując na podstawie art. 275 § 3 k.p.k. zakaz kontaktowania się z pokrzywdzonymi wobec podejrzanego będącego sąsiadem pokrzywdzonych. Natomiast Prokurator Rejonowy w Tarnobrzegu (sygn. akt 2 Ds 1073/11/D)¹⁸ na podstawie art. 275a k.p.k. zastosował wobec Stanisława M., podejrzanego o to, że usiłował dokonać zniszczenia mienia o łącznej wartości 30 000 zł na szkodę Jana P., tj. o czyn z art. 13 § 1 k.k. w zw. z 288 § 1 k.k., zakaz kontaktowania się z pokrzywdzonym i zbliżania się do jego posesji na odległość 10 m.

Podobieństwo warunkowego dozoru Policji do nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym wywołuje w praktyce spore zamieszanie. Organy procesowe często stosują elementy jednego środka zapobiegawczego orzekając o drugim, albo wskazują niewłaściwą podstawę prawną. Przykładem mieszania nakazu opuszczenia lokalu i warunkowego dozoru Policji jest postanowienie Sądu Okręgowego w Zamościu z 21 września 2010 r. (sygn. akt II Kz 248/10)¹⁹ uwzględniające zażalenie oskarżonego o znęcanie się nad żoną i teściami, tj. czyn z art. 207 § 1 k.k. Leszka S. na postanowienie o przedłużeniu tymczasowego aresztowania. Sąd postanowił: „zastosować zamiast tymczasowego aresztowania dozór polegający na zakazie zbliżania się oskarżonego Leszka Pawła S. do pokrzywdzonych: Eweliny S., Stanisława P., Krystyny P. na odległość 10 m oraz na nakazie opuszczenia lokalu mieszkalnego położonego w Z. oraz na obowiązku stawiania się w KPP w B. dwa razy w tygodniu, przy czym te środki zapobiegawcze będą stosowane jeżeli oskarżony Leszek Paweł S. w terminie siedmiu dni od daty opuszczenia Zakładu Karnego w Z. opuści lokal mieszkalny położony w Z. oraz w tym samym terminie określi miejsce swojego pobytu - na okres 3 miesięcy”. Warunkowy dozór Policji Sąd uzupełnił terminem stosowania tego środka. Oczywiście Sąd ma prawo określenia terminu stosowania każdego środka zapobiegawczego - ustawa wskazuje jedynie termin maksymalny, którym jest rozpoczęcie wykonania kary - gdyby nie rażąco błędna została wskazana podstawa

¹⁷ nr ankiety 52

¹⁸ ankieta nr 58

¹⁹ ankieta nr 121

prawna zastosowanego środka: art. 437 § 1 k.p.k., art. 275 § 2, 3, 4 k.p.k., art. 275a § 1 k.p.k., art. 39 pkt 2b, 2e k.k., art. 43 § 1 k.k. Sąd najwyraźniej pomylił środek zapobiegawczy ze środkiem karnym, orzekanym wyrokiem sądu jako jeden ze sposobów reakcji karnej na popełnione przestępstwo. W dniu 30 września 2010 r. Sąd Okręgowy wydał postanowienie o sprostowaniu oczywistej pomyłki pisarskiej poprzez wyeliminowanie z podstawy stosowania środków zapobiegawczych przepisu art. 39 pkt 2b, 2e k.k. i art. 43 § 1 k.k., wskazując w uzasadnieniu, że przepis ten powołany został omyłkowo jako że sąd nie stosował środków karnych lecz środki zapobiegawcze.

W innej sprawie, Prokurator Rejonowy w Nakle nad Notecią (sygn. akt 1 Ds 1692/10)²⁰ na podstawie art. 275 k.p.k. wydał postanowienie o zastosowaniu wobec Tomasza W., podejrzanego o czyny z art. 207 § 1 k.k. i 190 § 1 k.k., dozoru Policji z obowiązkiem trzykrotnego w ciągu tygodnia stawiennictwa w Komisariacie Policji i obowiązkiem informowania o każdej zmianie miejsca pobytu pod warunkiem, że w terminie 24 godzin opuści budynek zajmowany wspólnie z pokrzywdzonymi oraz będzie przebywał pod adresem wskazanym w protokole przesłuchania. Tego samego dnia Prokurator wydał postanowienie o „zmianie postanowienia z dnia 19.12.2010 r., o oddaniu pod dozór Policji i zastosowaniu nakazu opuszczenia lokalu”. W postanowieniu tym uzupełnił podstawę prawną nakazu o art. 275a k.p.k. i 277 k.p.k. (?) i określił termin obowiązywania nakazu opuszczenia lokalu na czas 3 miesięcy „od czasu jego faktycznego opuszczenia”.

Nadal obserwuje się postanowienia pisane metodą kopiuj-wklej, zawierające w związku z tym liczne, poważne błędy. Przykładowo Prokurator Rejonowy w Olecku (sygn. akt 2 Ds 667/11²¹) w dniu 20 września 2011 r. zastosował wobec Romana B. podejrzanego o znęcanie się nad żoną i pięciorgiem dzieci, tj. o czyn z art. 207 § 1 k.k. w zw. z 64 § 1 k.k. dozór Policji w postaci obowiązku stawiennictwa 2 razy w tygodniu w Komisariacie Policji, nakazu opuszczenia w terminie do dnia 20 września 2011 r. do godz. 24.00 lokalu zamieszkiwanego wspólnie z pokrzywdzonymi: Czesławą B. oraz dziećmi Dariuszem, Elżbietą, Pawłem, Andrzejem i Ewelina B. na okres 2 miesięcy, tj. do dnia 20 listopada 2011 r. oraz

²⁰ Sąd Rejonowy w Nakle nad Notecią, sygn. akt II K 98/11; ankieta nr 91.

²¹ ankieta nr 103, SR w Olecku, sygn. akt II K 766/11

zakazu kontaktowania się z pokrzywdzonymi. W uzasadnieniu postanowienia znalazł się fragment ewidentnie pochodzący z innego postanowienia: „... koniecznym jest zastosowanie wobec w/w środka zapobiegawczego w postaci dozoru Policji, nakazu opuszczenia wspólnie zajmowanego lokalu w m. (...) i zakazu kontaktowania się z pokrzywdzoną Anną S.” Podobne błędy znajdują się także w protokole posiedzenia w przedmiocie tymczasowego aresztowania (SR w Olecku, sygn. akt II Kp 311/11): „Podejrzana Anna B. podała co do swojej osoby: Roman Feliks B. ...”

Wracając do postanowienia prokuratora w przedmiocie środka zapobiegawczego, należy wskazać, że dopuszczono się w nim kilku błędów. Jako podstawę zastosowania środka zapobiegawczego wskazano art. 249, 250 § 4 i 275 k.p.k. Oznaczenie w postanowieniu terminu, na który orzeczono nakaz sugeruje, że jest to środek z art. 275a k.p.k. Jednak w uzasadnieniu zastosowania nakazu opuszczenia lokalu nie znalazły się przesłanki określone w omawianym przepisie. Zastosowanie dozoru Policji oraz nakazu opuszczenia mieszkania zostało uzasadnione zabezpieczeniem prawidłowego toku postępowania, w tym przeprowadzenia dalszych czynności z udziałem podejrzanego. Doszło tym samym do obrazy przepisów prawa procesowego. Ten sam błąd spotykany był również w innych sprawach.²²

Nieprawidłowe uzasadnienia stosowania środków zapobiegawczych zdarzały się stosunkowo często. Wydaje się niekiedy, że uzasadnienie jest uznawane za czynność *pro forma*, niemającą żadnego znaczenia prawnego, stąd wskazywanie w uzasadnieniu jedynie ogólnej przesłanki środka zapobiegawczego, albo przypadkowych przesłanek, niekoniecznie odnoszących się do zastosowanego środka. Typowym przykładem jest uzasadnienie postanowienia o zastosowaniu dozoru Policji, zakazu zbliżania się i kontaktowania z pokrzywdzoną oraz nakazu opuszczenia lokalu wydanego przez Prokuratora Rejonowego w Lubinie (sygn. akt 4 Ds 781/10)²³: „Zastosowanie środka zapobiegawczego jest uzasadnione celem zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania karnego, w którym zebrane

²² Tak, np. w postanowieniu Prokuratora Rejonowego w Olecku, sygn. akt 1 Ds 777/10 (SR w Olecku, sygn. akt II K 782/10) - ankieta nr 104; postanowieniu Prokuratora Rejonowego w Lubinie, sygn. akt 4 Ds 711/10 (SR w Lubinie, sygn. akt II K 2945/10), postanowieniu Prokuratora Rejonowego w Lubinie, sygn. akt 4 Ds 781/10 (SR w Lubinie, sygn. akt II K 53/11).

²³ SR w Olecku, II K 53/11; ankieta 110.

dotychczas dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo popełnienia przez podejrzanego zarzuconego mu czynu”.²⁴ Z kolei Sąd Rejonowy w Bochni (sygn. akt II K 53/11)²⁵ na rozprawie w dniu 22 lutego 2011 r. w uzasadnieniu, poza dogmatycznym omówieniem art. 275 § 1 i 2 k.p.k. i wskazaniem podstawy materialnej zastosowania dozoru, uzasadnił postanowienie o zastosowaniu wobec Krzysztofa P. oskarżonego o czyn z art. 207 § 1 k.p.k. środków zapobiegawczych w postaci dozoru Policji połączonego z obowiązkiem stawiennictwa 3 razy w tygodniu w Komisariacie Policji, zakazu opuszczenia kraju, zakazu kontaktowania się z pokrzywdzonymi, tj. żoną i 6 dzieci, a także nakazu opuszczenia miejsca zamieszkania wspólnie z pokrzywdzonymi następująco: „Sąd, po uzyskaniu w dniu dzisiejszym informacji (z zeznań świadków: Wioletty i Beaty P.) wskazujących na to, że oskarżony pod wpływem alkoholu grozi w/w pozbawieniem życia i groźby te dla pokrzywdzonych są realne, w połączeniu z informacjami uzyskanymi z policji, iż w dalszym ciągu spożywa alkohol i pod jego wpływem wszczyna awantury domowe uznał za zasadne zastosowanie wolnościowych środków zapobiegawczych środków²⁶, celem prawidłowego zabezpieczenia postępowania, dlatego zasadnym uznał nałożenie na oskarżonego zakazu kontaktowania się z pokrzywdzonymi i zakazu przebywania w ich miejscu zamieszkania oraz dozoru Policji i zakazu opuszczania kraju”. Uzasadnienie to jest rażącym przykładem, jak nie powinno uzasadnienie wyglądać, nie tylko z powodu niewskazania przesłanek szczególnych środków zapobiegawczych, (w tym zakazu opuszczania kraju, który ma własną przesłankę szczególną zawartą w art. 277 k.p.k.), lecz także całkowitego rozminięcia się z zasadami gramatyki, interpunkcji i ortografii języka polskiego.

Do zaobserwowanych uchybień należy zaliczyć także nieokreślenie terminu stosowania nakazu opuszczenia lokalu. Taka sytuacja miała miejsce w postępowaniu prowadzonym przed Sądem Rejonowym dla Wrocławia-Śródmieścia (sygn. akt V K 865/11)²⁷ przeciwko Leszkowi B. oskarżonemu o czyny z art. 279 § 1 k.k. i 279 § 1 k.k. Na rozprawie w dniu 22 września 2011 r. Sąd uchylił tymczasowe aresztowanie

²⁴ Identyczne w treści postanowienie wydane zostało przez PR w Lubinie, sygn. akt 1 Ds 797/11, ankieta nr 114.

²⁵ ankieta nr 92

²⁶ pisownia oryginalna

²⁷ ankieta nr 116; także w postępowaniu prowadzonym przez Prokuraturę Rejonową Poznań - Stare Miasto (Ds 4537/10/10), ankieta 52

i na podstawie art. 275a § 1 k.p.k. zastosował nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonymi Jadwigą B. i Dominiką B. nie określając terminu stosowania tego środka. (Nakaz ten nie został uchylony po uprawomocnieniu się wyroku). Nie można zaakceptować praktyki nieoznaczania terminu stosowania środka zapobiegawczego z art. 275a k.p.k., tym bardziej, że nie jest dopuszczalne przyjęcie fikcji prawnej, iż wobec niewskazania terminu końcowego nakaz został zastosowany na okres wskazany w ustawie, tj. na 3 miesiące. Wyklucza to przede wszystkim fakt, że środek, o którym mowa, ingeruje w prawo człowieka do prywatności, a zatem jego stosowanie może odbywać się jedynie w warunkach określonych w art. 8 ust. 2 EKPC.

Z pewnym zaniepokojeniem należy odnieść się do obserwowanego w ponad połowie przypadków, gdzie pokrzywdzonymi byli małoletni, braku kuratora, który reprezentowałby prawa dzieci.²⁸ Niekiedy jest to ewidentnie ze szkodą dla nich, zwłaszcza wtedy, gdy zachowanie matki będącej współpokrzywdzoną wyraźnie wskazuje na chęć ochrony jej interesów (dojście do porozumienia z mężem, sprawcą przestępstwa), co nierzadko odbywa się kosztem dzieci. Dla przykładu, w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym w Prokuraturze Rejonowej w Gryfinie (sygn. akt Ds 194/11)²⁹ przeciwko Krzysztofowi P. podejrzanemu o to, że w okresie od 28 listopada 2010 r. do 26 stycznia 2011 r. w G. w mieszkaniu przy ul. ... znęcał się fizycznie i psychicznie nas swoją byłą żoną Małgorzatą S. i synem Łukaszem P. (l. 16) w ten sposób, że będąc pod wpływem alkoholu wszczywał awantury domowe, w trakcie których uderzał ich pięścią po twarzy i ciele, szarpał, wykręcał ręce, wyganiał z domu, groził pozbawieniem życia oraz używał wobec nich słów obelżywych, tj. o czyn z art. 207 § 1 k.k., Prokurator w dniu 28 stycznia 2011 r. wydał postanowienie o zastosowaniu dozoru Policji wraz ze zobowiązaniem do dwukrotnego w tygodniu stawiennictwa w Komendzie Policji oraz zakazu kontaktowania się z pokrzywdzonymi. Postanowieniem z dnia 22 kwietnia 2011 r. Sąd Rejonowy w Gryfinie, Wydział III Rodzinny i Nieletnich wyznaczył dla małoletniego Łukasza P. kuratora w osobie kuratora zawodowego celem reprezentowania go w postępowaniu karnym. 26 kwietnia 2011 r. Krzysztof P. wniósł

²⁸ Np. SR w Olecku, sygn. akt II K 782/10), ankieta nr 104; SR w Olecku, sygn. akt II K 766/11, ankieta nr 103.

²⁹ SR w Gryfinie, sygn. akt II K 407/11; ankieta nr 94.

o uchylenie zakazu kontaktowania się z pokrzywdzonymi, ze względu na to, że nie ma gdzie mieszkać, nie ma też środków finansowych na wynajęcie lokalu. Tego samego dnia wnioski o uchylenie środka zapobiegawczego złożyła Małgorzata S., matka Łukasza P. Wniosek ten ponowiła w rozmowie telefonicznej z prokuratorem. Kurator nie został poinformowany o złożeniu wniosku o uchylenie zakazu, wobec czego nie mógł wypowiedzieć się w tej sprawie, chroniąc interesy małoletniego pokrzywdzonego. Postanowieniem z dnia 2 maja 2011 r. Prokurator uchylił środki zapobiegawcze stosowane wobec Krzysztofa P., uzasadniając decyzję ustaniem przyczyn, dla których zostały zastosowane, jakkolwiek w części opisowej powołał się jedynie na zgodne wnioski o uchylenie środka zapobiegawczego podejrzanego i pokrzywdzonej.

Z kolei w sprawie o czyn z art. 207 § 1 k.k. prowadzonej przez Prokuraturę Rejonową Poznań - Stare Miasto (Ds 4537/10/10)³⁰ przeciwko Dmytro V. podejrzanemu o znęcanie się w okresie od lipca 2008 do 25 listopada 2010 r. nad konkubiną Żanetą K. i małoletnim synem Mateuszem K. (lat 4) polegające w stosunku do dziecka na kierowaniu pod jego adresem słów wulgarnych i obelżywych oraz biciu po całym ciele, w dniu 26 listopada 2010 r. Prokurator na podstawie art. 249, 250 § 4 i 275 § 1 i 2, 276 (?) k.p.k. zastosował środki zapobiegawcze w postaci oddania pod dozór Policji z obowiązkiem trzykrotnego w tygodniu stawiennictwa w Komisariacie Policji oraz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (nie określając terminu stosowania tego środka). Małoletni nie miał wyznaczonego kuratora do reprezentowania jego praw w procesie karnym. W dniu 1 grudnia 2010 r. podejrzany wniósł o zmianę środka zapobiegawczego, a dwa dni później (3 grudnia 2010 r.) pokrzywdzona Żaneta K. złożyła wniosek o uchylenie zakazu „zbliżania się” do niej i dzieci, argumentując, że „co prawda krzyczał na nie i robił głośne awantury, ale dzieci tęsknią za nim. Starszy syn stale pyta, kiedy przyjdzie tata”. W dniu 8 grudnia 2011 r. prokurator zmienił postanowienie o zastosowaniu środka zapobiegawczego poprzez zmianę miejsca dozoru, nie uwzględnił natomiast wniosku o uchylenie nakazu opuszczenia mieszkania. Na rozprawie w dniu 16 czerwca 2011 r. obrońca oskarżonego wniósł o uchylenie środków zapobiegawczych, ponieważ Dmytro V. mieszka u konkubiny za jej zgodą mimo orzeczonego nakazu. Postawa matki wskazuje, że w niniejszej sprawie kurator był niezbędny, nie brane były w ogóle pod

³⁰ Sąd Rejonowy Poznań - Stare Miasto, sygn. akt VIII K 112/11, ankieta nr 54.

uwagę interesy dziecka. Środek zapobiegawczy w postaci dozoru Policji został uchylony na rozprawie w dniu 30 września wobec zakończenia postępowania dowodowego. Wydaje się, że sędzia niedokładnie znał sprawę, bowiem w dniu 23 listopada 2011 r. ponownie Sąd wydał postanowienie o uchyleniu tego samego środka zapobiegawczego. Nie uchylono natomiast nakazu opuszczenia mieszkania, co można uzasadnić wadliwością jego orzeczenia przez Prokuratora (nieokreślenie czasu trwania środka, jeśli został orzeczony na podstawie art. 275a k.p.k., nieokreślenie warunku opuszczenia lokalu mieszkalnego w przypadku podstawy z art. 275 § 3 k.p.k.), co wiązało się zapewne z potraktowaniem przez Sąd tego nakazu wyłącznie jako jednego z obowiązków nakładanych w ramach dozoru Policji.

Zdecydowanie jako wadliwe należy ocenić terminy rozpoznawania zażaleń na postanowienia o zastosowaniu środka zapobiegawczego oraz wniosków o ich uchylenie lub zmianę. Dla przykładu, w sprawie prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Końskich (sygn. akt II K 118/11³¹) przeciwko Pawłowi W. oskarżonemu o czyny z art. 207 § 1 k.k. i 278 § 1 k.k., obrońca oskarżonego na rozprawie w dniu 1 kwietnia 2011r. złożył wniosek o uchylenie zastosowanego przez Prokuratora w dniu 6 grudnia 2010 r. w postępowaniu przygotowawczym środka zapobiegawczego w postaci warunkowego dozoru Policji. Na posiedzeniu w dniu 4 kwietnia Sąd nie uwzględnił wniosku, wobec czego obrońca 28 kwietnia 2011 r. złożył zażalenie. Posiedzenie Sądu w przedmiocie rozpoznania zażalenia odbyło się dopiero 8 sierpnia 2011 r. (po upływie 3 i pół miesiąca) i zostało odroczone wobec braku wiadomości o doręczeniu oskarżonemu zawiadomienia o terminie posiedzenia. Na ponownym posiedzeniu w dniu 10 sierpnia 2011 r. Sąd na podstawie art. 430 § 1 k.p.k. w zw. z art. 429 § 1 k.p.k. i w zw. z art. 254 § 2 i 3 k.p.k. pozostawił bez rozpoznania zażalenie obrońcy jako niedopuszczalne z mocy ustawy. Rozstrzygnięcie Sądu jest ewidentnie wadliwe. Przepis art. 254 § 2 k.p.k., na który Sąd się powołał, dotyczy wyłącznie zażalenia na tymczasowe aresztowanie. Przepis ten stanowi, że na postanowienie w przedmiocie wniosku o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego zażalenie przysługuje tylko wtedy, gdy wniosek złożony został po upływie co najmniej trzech miesięcy od dnia wydania postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania dotyczącego tego samego aresztowania. Przepis ten, jakkolwiek można mieć zastrzeżenia co do jego

³¹ ankieta nr 112

konstytucyjności, został wprowadzony nowelą styczniową z 2003 r. jako reakcja na rażące nadużywanie prawa oskarżonych tymczasowo aresztowanych, którzy bezpośrednio po nieuwzględnieniu zażalenia na odmowę uwzględnienia wniosku o uchylenie tymczasowego aresztowania składali kolejny wniosek o jego uchylenie, a następnie zażalenie na jego nieuwzględnienie, absorbując Sąd, zmuszając do wyznaczania kolejnych posiedzeń i rozstrzygania w tym przedmiocie, mimo że nie zmieniły się żadne okoliczności faktyczne i prawne, które uzasadniałyby zmianę środka zapobiegawczego. Żaden przepis nie zezwala na odpowiednie stosowanie art. 254 § 2 k.p.k. do nieizolacyjnych środków zapobiegawczych, zatem Sąd bezpodstawnie pozostawił zażalenie bez rozpoznania jako niedopuszczalne z mocy ustawy.

Zdarzają się także przypadki ignorowania wniosków pokrzywdzonych. W sprawie prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Lubinie (sygn. akt II K 741/12)³², w której Krzysztof B. został oskarżony o znęcanie nad matką Bernardyną Sz. oraz ojczymem Zbigniewem Sz., tj. o czyn z art. 207 § 1 k.k., a nadto o czyny z art. 278 § 1 k.k., 284 § 2 k.k., 190 § 1 k.k., 190 § 1 k.k. 157 § 2 k.k. na szkodę tych samych pokrzywdzonych oraz o przestępstwo z art. 222 § 1 k.k., Sąd nie uwzględniając wniosku prokuratora o tymczasowe aresztowanie, zastosował w postępowaniu przygotowawczym środek zapobiegawczy w postaci warunkowego dozoru Policji wraz z obowiązkiem stawiennictwa w Komisariacie Policji i zakazem zbliżania się do pokrzywdzonych. Po wniesieniu aktu oskarżenia do Sądu, w dniu 28 czerwca 2012 r. pokrzywdzeni skierowali do Sądu wniosek „o zastosowanie wobec oskarżonego surowszego środka zapobiegawczego w trybie pilnym”, argumentując, że oskarżony wbrew obowiązkom nałożonym dozorem nie stawia się do Komisariatu, nie opuścił mieszkania zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonymi, nie realizuje obowiązku zakazu zbliżania się do pokrzywdzonych, popełnił kolejne przestępstwa na ich szkodę (zniszczenie mienia, zniewagi, groźby karalne), co wywołało u pokrzywdzonych realną obawę o ich zdrowie i życie. Sąd nie ustosunkował się w żaden sposób do tego wniosku, nie podjął czynności mających na celu ustalenie, czy oskarżony realizuje obowiązki związane z dozorem Policji. W dniu 12 lipca 2012r. zapadł wyrok skazujący Krzysztofa B. na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, zakazem zbliżania się do pokrzywdzonych na odległość

³² ankieta nr 114

mniejszą niż 20 m oraz nakazem opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonymi oraz określeniem sposobu kontaktu z pokrzywdzoną Bernardyną Sz. poprzez kontakt listowny. Nie zostało wydane postanowienie o uchyleniu środka zapobiegawczego.

Innym, istotnym problemem jest brak współpracy pokrzywdzonych z organami wymiaru sprawiedliwości, czego efektem jest nieskuteczność zastosowanego środka zapobiegawczego. W postępowaniu prowadzonym przez Prokuraturę Rejonową w Żywcu (sygn. akt 1 Ds 1115/11/Sp(c)³³ przeciwko dwóm podejrzanyom o czyny z art. 158 § 1 k.k. oraz art. 159 k.k. i 157 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. Sąd Rejonowy w Żywcu (sygn. akt II Kp 455/11) na posiedzeniu w dniu 10 października 2011 r. nie uwzględnił wniosku Prokuratora o tymczasowe aresztowanie Marka S. (konkubenta pokrzywdzonej Karoliny O.) oraz Krzysztofa K. i zastosował wobec obu podejrzanych dozór Policji i zakaz kontaktowania się z pokrzywdzoną, zaś wobec Marka S. dodatkowo nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzoną.³⁴ 14 października 2011 r. wpłynęła notatka urzędowa z kontroli przestrzegania środka zapobiegawczego przeprowadzona w miejscu zamieszkania Marka S. i pokrzywdzonej. Karolina O. oświadczyła, że konkubent przebywa w mieszkaniu z okazji urodzin dziecka, „poza tym dodała, że i tak jest świadoma tego, że zostanie pozbawiona praw rodzicielskich więc jest jej obojętne co się będzie działo w jej rodzinie i Policja może sobie pisać i powiadamiać wszelkie instytucje”. 27 października 2011 r. Karolina O. zgłosiła do Komendy Policji awanturę domową, w czasie której jej konkubent dokonał uszkodzenia jej ciała nożem, ponieważ znajdowała się pod wpływem alkoholu, po zatrzymaniu Marka S. zaniechano dalszych czynności poza pouczeniem pokrzywdzonej o trybie postępowania. Tego samego dnia Karolina O. zjawiła się w Komendzie Policji z oświadczeniem, że chce wycofać skargę i żądaniem wypuszczenia konkubenta z aresztu. Oznajmiła, że „zdaje sobie sprawę z zagrożenia jakie stanowi zachowanie jej konkubenta, lecz podała, że cytat <ma to wszystko gdzieś co się z nią stanie>, dodała również, że „pozbawi nas pracy w Policji jeżeli jeszcze dzisiaj nie zostanie zwolniony jej

³³ ankieta nr 49

³⁴ Sąd w postanowieniu błędnie wskazał art. 275 § 3 k.p.k. jako podstawę prawną środka, za czym przemawia brak warunku opuszczenia mieszkania. Nie można nakazu tego uznać także za środek z art. 275a k.p.k., ponieważ nie oznaczono terminu jego stosowania. W tym zakresie postanowienie jest ewidentnie wadliwe.

konkubent”. W reakcji na to zdarzenie, niezależnie od postawy pokrzywdzonej, Sąd zastosował wobec Marka S. tymczasowe aresztowanie na okres 3 miesięcy.

4. Uchylenie warunkowego dozoru Policji i nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym

Decyzja o uchyleniu środka zapobiegawczego ma bardzo istotne znaczenie, zwłaszcza jeżeli weźmie się pod uwagę, że środki te ingerują w sferę wolności i praw obywatelskich, naruszając prawo do prywatności i do własności. Kontynuowanie warunkowego dozoru Policji czy nakazu opuszczenia mieszkania mimo ustania przesłanek ich stosowania jest szczególnie drastycznym naruszeniem praw i interesów oskarżonego.

W toku niniejszego badania została dokonana analiza postanowień o uchyleniu środka zapobiegawczego, między innymi z punktu widzenia przesłanek i terminu powzięcia decyzji o uchyleniu. W tabeli 11. i 12. zostały zaprezentowane przesłanki uchylenia dozoru warunkowego oraz nakazu opuszczenia mieszkania.

Tabela 11. Przesłanki uchylenia warunkowego dozoru Policji.

	częstość
wydanie wyroku przez sąd I instancji	6
uprawomocnienie się wyroku	4
umorzenie postępowania	2
ustanie przyczyn, dla których zastosowany środek zapobiegawczy	3
zastosowanie innego środka zapobiegawczego	2
inna przyczyna	5
brak uzasadnienia	1
wydanie wyroku przez sąd I instancji, ustanie przyczyn, dla których zastosowany środek zapobiegawczy,	3
uprawomocnienie się wyroku, ustanie przyczyn, dla których zastosowany środek zapobiegawczy,	1
uprawomocnienie się wyroku, inna przyczyna	1
ustanie przyczyn dla, których zastosowany środek zapobiegawczy	1
umorzenie postępowania inna przyczyna	1
ustanie przyczyn, dla których zastosowany środek zapobiegawczy, inna przyczyna	3
zastosowanie innego środka zapobiegawczego, inna przyczyna	5

Tabela 12. Przesłanki uchylenia nakazu opuszczenia lokalu.

wydanie wyroku przez sąd I instancji	13
uprawomocnienie się wyroku	4
umorzenie postępowania	7
ustanie przyczyn, dla których zastosowano środek	2
zastosowanie innego środka zapobiegawczego	2
inne	9
brak uzasadnienia	1
wydanie wyroku przez sąd I instancji	2
uprawomocnienie się wyroku	1
uprawomocnienie się wyroku, inne	2
umorzenie postępowania	1
umorzenie postępowania, inne	1
ustanie przyczyn, dla których zastosowano środek, inne	1
zastosowanie innego środka zapobiegawczego, inne	5
uprawomocnienie się wyroku, ustanie przyczyn, dla których zastosowano środek inne	1

Różnie kształtowały się etapy postępowania, na których podjęta została decyzja o uchyleniu środka zapobiegawczego. W przypadku warunkowego dozoru Policji 63,95% zostało uchylonych w toku postępowania sądowego, 10,46% po uprawomocnieniu się wyroku, natomiast w postępowaniu przygotowawczym uchylono 17,44% dozorów warunkowych. W 7 przypadkach nie odnotowano decyzji o uchyleniu środka zapobiegawczego. Inaczej wygląda sytuacja w przypadku nakazu opuszczenia mieszkania. Odsetek uchylonych nakazów w toku postępowania przygotowawczego i sądowego był identyczny i wynosił 41,66. Natomiast po uprawomocnieniu się wyroku uchylono 16,66% środków zapobiegawczych. Tryb ich uchylenia przedstawiony został w tabeli nr 13.

Tabela 13. Tryb uchylenia środka zapobiegawczego

	warunkowy dozór Policji	nakaz opuszczenia lokalu
z urzędu	68	36
na wniosek oskarżonego	1	7
na wniosek obrońcy	3	1
na wniosek Policji	1	1
na wniosek kuratora	1	0
na skutek zażalenia	1	1
nie dotyczy (nie uchylono)	4	0

Odnosząc się do kwestii szczegółowych dotyczących uchylenia środka zapobiegawczego, w pierwszym rzędzie zwraca uwagę, że organy procesowe mają problem z prawidłową interpretacją przepisów regulujących nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Wynika to przede wszystkim ze zbliżenia cech obu środków zapobiegawczych, a także pewnego automatyzmu w zakresie orzekania w przedmiocie środków zapobiegawczych, które mogą być stosowane aż do momentu rozpoczęcia wykonania kary i konieczne jest wydanie postanowienia o uchyleniu środka zapobiegawczego. Nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego stosuje się na 3 miesiące, z możliwością przedłużenia na dalsze okresy 3-miesięczne. Jeśli nakaz opuszczenia lokalu nie zostanie przedłużony, (przedłużenie zdarza się wyjątkowo rzadko), środek ten wygasa wraz z upływem terminu, na który go orzeczono, bez konieczności wydawania postanowienia o uchyleniu środka zapobiegawczego. Zdarzają się jednak postanowienia o uchyleniu nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego, który już wygasł. Sąd Rejonowy w Raciborzu (sygn. akt II K 1200/11³⁵) w sprawie przeciwko Joachimowi Ś. oskarżonemu o czyny z art. 207 § 1 k.k. i 157 § 2 k.k. w zw. z 11 § 2 k.k. oraz art. 190 § 1 k.k. na rozprawie w dniu 22 czerwca 2012 r. uchylił środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia lokalu zastosowanego na podstawie art. 275a § 1 i 4 k.p.k. na okres 3 miesięcy postanowieniem Prokuratora Rejonowego w Raciborzu z dnia 13 sierpnia 2011 r. Uchylenie tego środka było zbędne wobec tego, że środek ten wygasł z powodu nieprzedłużenia okresu jego stosowania po upływie 3 miesięcy.

³⁵ ankieta nr 102

Niejednokrotnie środki zapobiegawcze są uchylane nie z urzędu, lecz na wniosek organu stosującego dozór lub po skierowaniu przez Policję pytania, czy dozór nadal jest stosowany.³⁶ W sprawie prowadzonej przez Sąd Rejonowy w Wałczu (sygn. akt II K 804/10³⁷) o czyn z art. 207 § 1 k.k. na rozprawie w dniu 26 listopada 2010 r. Sąd uchylił postanowienie o tymczasowym aresztowaniu i zastosował wobec oskarżonego Ryszarda P. na podstawie art. 253 § 1 k.p.k. w zw. z art. 275 § 1, 2 i 3 k.p.k. dozór Policji, w ramach którego nakazał oskarżonemu opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzoną, zakazał kontaktowania się z pokrzywdzoną i nakazał „stawiennictwo w Komendzie Powiatowej Policji 3 razy w tygodniu, pod warunkiem, że poda nowe miejsce swojego pobytu przed zakończeniem stosowania aresztu tymczasowego oraz wyżej wymieniony lokal opuści w terminie 1 (jeden) dnia od daty zwolnienia go z Zakładu Karnego”. Uzasadnieniem jego zastosowania było wydanie nieprawomocnego wyroku skazującego na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Wyrok nie został zaskarżony i uprawomocnił się 13 stycznia 2011 r. W dniu 2 lutego 2011 r. Komenda Powiatowa w Wałczu skierowała do Sądu pismo z informacją, że dozorowany zaprzestał stawiania się na dozór, wskazując, że po raz pierwszy stawił się 3 grudnia 2010 r., ostatni raz - 29 grudnia 2010 r., a nadto zwróciła się z pytaniem, czy środek zapobiegawczy wobec Ryszarda P. nadal jest aktualny. Pismo to wpłynęło do Sądu 4 lutego 2011 r., zaś w dniu 28 marca 2011 r. (niemal 2 miesiące później), Sąd wydał postanowienie o uchyleniu środka zapobiegawczego wobec śmierci skazanego w dniu 2 lutego 2011 r. Sąd Rejonowy w niniejszej sprawie dopuścił się obrazy art. 249 § 4 k.p.k., bowiem środki zapobiegawcze stosuje się do momentu rozpoczęcia wykonywania kary. W przypadku kary z warunkowym zawieszeniem wykonania, początkiem „wykonywania” kary jest rozpoczęcie okresu próby, a więc chwila uprawomocnienia się wyroku. Stosowanie środka zapobiegawczego po tym okresie należy uznać za bezprawne.

Obserwuje się także sprawy, w których środek zapobiegawczy nie został uchylony mimo prawomocnego zakończenia postępowania, czemu zdecydowanie należy się przeciwstawić, jako że dochodzi wówczas do arbitralnej ingerencji w prawa

³⁶ tak. np. w sprawie SR w Zamościu, sygn. akt VII K 1180/10 (ankieta 121), SR w Wałczu, sygn. akt II K 804/10 (ankieta 128), SR w Krośnie Odrzańskim, IV Zamiejskowy Wydział Karny w Gubinie, sygn. akt IV K 424/11

³⁷ ankieta nr 128

człowieka. Taka sytuacja miała przykładowo miejsce w sprawie prowadzonej przed Sądem Rejonowym w Nakle nad Notecią (sygn. akt II K 98/11)³⁸, gdzie w dniu 3 marca 2011 r. zapadł wyrok nakazowy, który nie został zaskarżony przez żadną ze stron. W dniu 29 czerwca 2011 r. skazany Tomasz W. złożył wniosek o uchylenie dozoru Policji, „ponieważ wyrok już dawno zapadł”. Tego samego dnia Sąd uchylił postanowienie o zastosowaniu środka zapobiegawczego z powodu uprawomocnienia się wyroku.

Oceniając generalnie uzasadnienia postanowień o uchyleniu dozoru warunkowego lub nakazu opuszczenia lokalu, można określić je jako sztampowe, zazwyczaj ograniczające się do stwierdzenia, że „ustały przesłanki jego postępowania”, „postępowanie się zakończyło”. Do wyjątków należy takie postanowienie, jak wydane przez Sąd Rejonowy w Radomiu (sygn. akt X K 578/11)³⁹ w sprawie przeciwko Grzegorzowi G. oskarżonemu o znęcanie nad żoną i małoletnim synem, wobec którego Prokurator Prokuratury Rejonowej Radom Wschód (sygn. akt 2 Ds 1459/11) zastosował dozór Policji z zakazem kontaktowania się z pokrzywdzonymi oraz nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonymi na okres 3 miesięcy. Na rozprawie w dniu 8 grudnia 2011 r. Sąd uchylił zakaz zbliżania się do pokrzywdzonych oraz zmniejszył częstotliwość stawiennictwa w Komisariacie, wskazując między innymi, że „dalsze utrzymywanie zakazu kontaktu z pokrzywdzonymi, zwłaszcza wobec nadchodzącego okresu świątecznego i pozytywnej postawy oskarżonego, byłoby w ocenie Sądu niehumanitarne. Oskarżony powinien ten czas wykorzystać do poprawy relacji z rodziną”.

Zaobserwowano, że Sądy skazując sprawcę przestępstwa, rzadko korzystają ze środków karnych określonych w art. 71 § 2a i 2b k.k. Należałoby postulować częstsze stosowanie nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego i zakazu zbliżania się do pokrzywdzonego tytułem środka karnego. Jakkolwiek nieracjonalne jest z punktu widzenia polityki karnej wymierzanie sprawcom przestępstwa określonego w art. 207 k.k. kary z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, a próbując należy odnieść się do rozstrzygnięcia zawartego w wyroku Sądu Rejonowego w Nowym Tomysłu (sygn.

³⁸ ankieta nr 91

³⁹ ankieta nr 88

akt II K 464/11)⁴⁰, w którym Sąd skazując Zbigniewa M. za znęcanie się nad żoną i dwiema córkami wymierzył mu karę roku i sześciu miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na 5 lat, oddał oskarżonego pod dozór kuratora, nałożył obowiązek przeproszenia pokrzywdzonych listem poleconym w terminie miesiąca od uprawomocnienia się orzeczenia, zobowiązał oskarżonego do powstrzymywania się od nadużywania alkoholu, zbliżania się do pokrzywdzonych na odległość mniejszą niż 5 m na okres 3 lat oraz do opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonymi na 3 lata.

⁴⁰ ankieta nr 74

5. Warunkowy dozór Policji

Spośród 128 zbadanych dozorów warunkowych 112 (87,50%) zastosowano w postępowaniu przygotowawczym, zaś 16 (22,50%) w postępowaniu sądowym. Stosowanie środka zapobiegawczego na etapie postępowania jurysdykcyjnego wiązało się zazwyczaj ze zmianą tymczasowego aresztowania na dozór warunkowy, względnie zastosowanie tego środka w przypadku uznania, że środek o łagodniejszym charakterze, nie jest wystarczający. Podobnie jak w przypadku „zwykłego” dozoru Policji, głównym obowiązkiem było zgłaszanie się do komisariatu w określonych odstępach czasu. Orzeczono go w 86 przypadkach, przy czym w 20 był to jedyny obowiązek nałożony w ramach dozoru. Jeśli chodzi o częstotliwość zgłaszania się do organu Policji w ciągu tygodnia, to dominował obowiązek dwukrotnego stawiennictwa (53 sprawy). Poza tym orzekano:

- codziennie - 5 spraw,
- 3 razy w tygodniu - 32 sprawy,
- 4-6 razy w tygodniu - 10 spraw,
- raz na tydzień - 26 spraw.

Nie odnotowano rzadszych okresów stawiennictwa, niż wskazane powyżej. Należy ocenić to pozytywnie, jako że rzadsze okresy stawiennictwa (np. raz w miesiącu) poddają w wątpliwość zasadność stosowania dozoru Policji.

Tylko w 37 sprawach zastosowano zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego, choć z punktu widzenia charakteru przestępstw, w sprawach o które prowadzone były postępowania, byłoby to pożądane. Jedynie 4-krotnie orzeczono zakaz przebywania w określonych miejscach, w tym w miejscach, gdzie spożywa się alkohol (1), w pobliżu mieszkania pokrzywdzonej (2), w dotychczasowym miejscu zamieszkania (1).

Mimo warunku, jakim jest określenie miejsca pobytu, stwierdzono, że w prawie połowie przypadków (49,18%) oskarżony nie spełnił tego obowiązku, co więcej nie wywołało to żadnej reakcji ze strony organu procesowego. W tabeli 14. przedstawiono miejsca zamieszkania wskazane przez oskarżonego jako warunek zastosowania dozoru Policji uregulowanego w art. 275 § 3 k.p.k.

Tabela 14. Miejsce pobytu wskazane przez oskarżonego po opuszczeniu mieszkania zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.

miejsce wskazane przez oskarżonego po opuszczeniu mieszkania	częstość
dom rodziców	18
dom rodzeństwa	9
własne mieszkanie	2
dom znajomych	2
noclegownia	1
inne	16

W ani jednym przypadku oskarżony nie zamieszkał w hotelu czy pensjonacie, natomiast w 1 sprawie wskazał klatkę schodową w domu przy ul. ..., jako miejsce pobytu po opuszczeniu mieszkania, co nie wywołało reakcji prokuratora, choćby poprzez wskazanie oskarżonemu miejsc noclegowych.

Z zasady organ procesowy nie kontroluje obowiązku opuszczenia lokalu mieszkalnego, uczyniono to zaledwie w 15,78% przypadków. Może to powodować wątpliwości, co do skuteczności orzeczonego środka.

Badając zaskarżalność postanowienia o zastosowaniu warunkowego dozoru Policji stwierdzono, że zażalenie na postanowienie takie zostało złożone w 9,9% przypadków. Dominowały jednokrotne zażalenia, w 1 sprawie odnotowano 2 i w 1 - 3 zażalenia, które dotyczyły postanowień o nieuwzględnieniu wniosku o uchylenie środka zapobiegawczego.

Równie rzadko oskarżeni składali wniosek o zmianę środka, odnotowano je w 10,34% przypadków, z czego tylko 1/3 została uwzględniona. Dominowały jednokrotne wnioski o zmianę dozoru warunkowego, dwukrotnie odnotowano przypadki składania wniosków dwu- i trzykrotnie, wtedy, gdy poprzedni wniosek o zmianę lub uchylenie środka nie został uwzględniony.

Zaobserwowano, że aż w 60,47% spraw orzekano jednocześnie kilka środków zapobiegawczych, tylko w 39,53% warunkowy dozór Policji stosowany był

samodzielnie. Rodzaje środków zapobiegawczych orzekanych razem z warunkowym dozorem Policji przedstawia tabela 15.

Tabela 15. Rodzaje środków zapobiegawczych orzekanych razem z warunkowym dozorem Policji.

rodzaj środka zapobiegawczego	częstość
dozór Policji	7
zakaz opuszczania kraju	1
nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	68
dozór Policji, nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	1
poręczenie majątkowe, zakaz opuszczania kraju, nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	1

Wydaje się zaskakujące, że aż w 70 przypadkach obok warunkowego dozoru Policji zastosowano jednocześnie nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, jako że w rzeczywistości dochodzi w takim wypadku do dublowania środka zapobiegawczego. Zrealizowanie warunku opuszczenia mieszkania, o którym mowa w art. 275 § 3 k.p.k. dezaktualizuje środek zapobiegawczy z art. 275a k.p.k., który polega właśnie na opuszczeniu lokalu mieszkalnego.

Równie bezzasadne jest orzekanie dozoru Policji w stosunku do oskarżonego, wobec którego zastosowano warunkowy dozór Policji. Wynika to z faktu, że oba środki różnią się nie tyle przesłankami stosowania, ile warunkiem określonym w art. 275 § 3 k.p.k., od którego uzależnione jest zastosowanie dozoru Policji w miejsce tymczasowego aresztowania. Natomiast obowiązki nakładane na oskarżonego w ramach obu dozorów mają swoją podstawę w art. 275 § 2 k.p.k. i są identyczne. Także i w tym przypadku dochodzi do dublowania identycznych, jeśli chodzi o zakres obowiązków, środków zapobiegawczych.

6. Nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym

Zbadano łącznie 88 środków zapobiegawczych z art. 275a k.p.k., z czego 30 zastosował Sąd (także w postępowaniu przygotowawczym, na skutek nieuwzględnienia wniosku prokuratora o zastosowanie tymczasowego aresztowania), zaś 54 prokurator. Odnotowano jedynie 15 przypadków, w których nakaz był stosowany na wniosek Policji, z czego 9 wniosków skierowanych zostało przed upływem 24 godzin od zatrzymania, 6 po upływie tego terminu. W znakomitej większości (11 spraw) wniosek Policji był rozpoznany przed upływem 48 godzin, tylko w 3 sprawach przekroczone ten termin.

Analiza terminów stosowania nakazu opuszczenia mieszkania dowiodła, że organy procesowe rozważnie podchodzą do ich przedłużania. W 12 sprawach łączny czas stosowania środka zapobiegawczego wyniósł 8 tygodni, zaś w 55 przypadkach - 12 tygodni. W 18 sprawach nie udało się ustalić okresu, na jaki zastosowano zakaz.

W żadnej sprawie oskarżony nie złożył wniosku o wskazanie placówki noclegowej, w 8 przypadkach organ procesowy wskazał ją z urzędu. W każdym przypadku była to noclegownia położona najbliżej miejsca zamieszkania oskarżonego. Jedynie w 34,17% spraw oskarżony określił miejsce swego pobytu. Podobnie jak w przypadku warunkowego dozoru Policji był to: dom rodziców (12), rodzeństwa (5), dom znajomych (1), w 7 przypadkach określił inne miejsce pobytu, którego nie można bliżej zidentyfikować, ponieważ ograniczało się do oznaczenia adresu.

Organ procesowy również i w przypadku tego środka, niezbyt często dogląda wykonania nakazu. Mając na względzie, że w niektórych sprawach oskarżeni popełniali przestępstwa na szkodę pokrzywdzonych w okresie obowiązywania nakazu⁴¹, należy postulować regularne kontrolowanie, czy oskarżony realizuje nałożony na niego obowiązek.

⁴¹ np. w powołanej wyżej sprawie prowadzonej przez Prokuraturę Rejonową w Żywcu (sygn. akt 1 Ds 1115/11/Sp(c), zob. przypis 32

Rzadko oskarżeni składają zażalenie na postanowienie o zastosowaniu środka zapobiegawczego, (14,28%), jeszcze rzadziej odnotowuje się wnioski o zmianę środka na inny (8,75%), z których niemal połowa została uwzględniona.

Zaledwie w 20,00% spraw postanowienie o zastosowaniu nakazu opuszczenia lokalu było przedłużane, przy czym łączny termin stosowania środka, o czym była mowa wyżej, nie przekroczył 12 tygodni.

Znacznie częściej niż w przypadku warunkowego dozoru Policji nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego był stosowany z innymi środkami zapobiegawczymi. Taka sytuacja miała miejsce aż w 73,80% przypadków. Trudno ocenić ten stan rzeczy, wobec podobieństwa stanów faktycznych, których różnorodność ewentualnie uzasadniałaby zastosowanie innych jeszcze środków. Można jednak podejrzewać, że organy procesowe jeszcze nie „oswoiły się” z nowym środkiem i nie znają wystarczająco skuteczności jego stosowania, wołają zatem się „ubezpieczyć” stosując jeszcze inny środek zapobiegawczy. Może o tym świadczyć fakt częstego (60 spraw) stosowania łącznie z tym środkiem dozoru Policji. W tabeli 16. zaprezentowane zostały środki zapobiegawcze stosowane łącznie z nakazem opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.

Tabela 16. Środki zapobiegawcze stosowane łącznie z nakazem opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym.

Rodzaj środka zapobiegawczego	częstość
dozór Policji	56
poręczenie majątkowe	1
warunkowy dozór Policji	1
dozór Policji, poręczenie majątkowe	1
dozór Policji, warunkowy dozór Policji	1
dozór Policji, zakaz opuszczania kraju	1

O ile aprobejająco odnieść się trzeba do łącznego stosowania dozoru Policji z nakazem opuszczenia mieszkania, ponieważ cele ich stosowania są różne i w pewnym zakresie się uzupełniają, o tyle negatywnej ocenie podlega stosowanie nakazu z warunkowym dozorem Policji, z tych samych powodów, o których była

mowa powyżej, w odniesieniu do stosowania warunkowego dozoru Policji z innymi nieizolacyjnymi środkami zapobiegawczymi.

Charakterystyczne jest, że w zbadanych sprawach niezwykle rzadko, tylko w 2 sprawach, zastosowano poręczenie majątkowe. Praktyka ta jest słuszna, ponieważ zastosowanie wobec sprawcy przemocy w rodzinie poręczenia majątkowego w rzeczywistości byłoby dodatkową dolegliwością dla rodziny oskarżonego, na której barkach zapewne spocząłby obowiązek zgromadzenia kwoty poręczenia. Dobrze, że organy procesowe dostrzegają tę zależność i orzekają inne środki zapobiegawcze.

7. Podsumowanie

Warunkowy dozór Policji (art. 275 § 3 k.p.k.) oraz nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 275a k.p.k.) uzupełniają zawarty w Kodeksie postępowania karnego katalog nieizolacyjnych środków zapobiegawczych, służących przede wszystkim w sprawach związanych z przemocą w rodzinie, w szczególności znęcania się nad rodziną (art. 207 k.k.).

Przesłanki stosowania obu środków zapobiegawczych są bardzo podobne. Nieuzasadnione jest zróżnicowanie przesłanek stosowania obu środków przez wskazanie w art. 275 k.p.k., że przesłanką jest popełnienie przestępstwa z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej, zaś w art. 275a k.p.k. wymaga się koniecznie przestępstwa z użyciem przemocy, sama groźba nie uzasadnia jego stosowania. Krąg pokrzywdzonych w obu przepisach jest identyczny, mimo różnego sformułowania, zaś wymagana w art. 275a k.p.k. przesłanka istnienia uzasadnionej obawy, że oskarżony ponownie popełni przestępstwo wobec tej samej osoby, zwłaszcza gdy groził popełnieniem takiego czynu, co do zasady uzasadnia zastosowanie tymczasowego aresztowania na podstawie art. 258 § 3 k.p.k. Podobieństwo tych przesłanek sprawia, że w praktyce dochodzi do licznych nieprawidłowości związanych ze stosowaniem obu środków, polegających między innymi na połączeniu cech obu środków w jednym, stosowanie środków zapobiegawczych przy niespełnieniu przesłanek szczególnych, orzekanie łącznie zarówno dozoru warunkowego i nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego. Liczba i charakter tych nieprawidłowości skłaniają do rozważenia, czy nie zasadne byłoby przeprowadzenie szkoleń dla prokuratorów i sędziów stosujących te środki.

Odnosi się wrażenie, że wprowadzenie do Kodeksu postępowania karnego dwóch tak zbliżonych środków zapobiegawczych, mimo pozornego ich zróżnicowania co do przesłanek, jest nieprzemyślanym działaniem ustawodawcy i swego rodzaju *superfluum* ustawowym. Postulować należy *de lege ferenda* połączenie obydwóch przepisów, tj. art. 275 § 3 i 275a k.p.k. i stworzenie jednego środka zapobiegawczego w nowej jednostce redakcyjnej. Jest to tym bardziej zasadne, jeśli się weźmie pod uwagę, że środki te ingerują w prawo człowieka do prywatności (art.

8 ust. 1 EKPC) oraz prawo do własności (art. 1 Prot. Dodatk. nr 1 do EKPC), zaś do funkcji prawa karnego procesowego należy zaliczyć funkcję gwarancyjną, która nakazuje takie ukształtowanie przepisów Kodeksu postępowania karnego, by jak najskuteczniej chroniły prawa wyższego rzędu, prawa naturalne, prawa człowieka.

De lege lata, konieczna jest zmiana redakcji art. 275 k.p.k. i jego usystematyzowanie, poprzez zamianę § 2 i § 3. Usunie to wątpliwość, czy obowiązki wskazane w art. 275 § 2 k.p.k. mają zastosowanie do obu rodzajów dozoru Policji i umożliwią uniknięcie błędów takich jak łączne stosowanie zwykłego dozoru i dozoru warunkowego.

Widać również potrzebę zmiany regulacji art. 275a § 3 k.p.k., zgodnie z którą jeśli zachodzą podstawy do orzeczenia tego środka zapobiegawczego wobec osoby zatrzymanej na podstawie art. 244 § 1a lub § 1b k.p.k. Policja niezwłocznie, nie później niż przed upływem 24 godzin od zatrzymania, występuje do prokuratora z wnioskiem o zastosowanie tego środka. Wniosek Policji powinien być rozpoznany przed upływem 48 h od chwili zatrzymania oskarżonego. Tak krótkie terminy w dużej części przypadków uniemożliwiają Policji wystąpienie z wnioskiem o zastosowanie środka, ze względu na nietrzeźwość sprawcy. Zasadne byłoby zastąpienie terminu 24- i 48-godzinnego, terminem nieoznaczonym: „niezwłocznie”, co usunęłoby zarzut łamania prawa (obrazy przepisów postępowania) przez organy ścigania i organy procesowe.

Choć w stosunku do ostatnich badań Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości dotyczących stosowania nieizolacyjnych środków zapobiegawczych⁴², które objęły środki stosowane przez prokuratury i sądy w 2006 r., widać niewielką poprawę, nadal obserwuje się liczne uchybienia w przedmiocie jakości decyzji o zastosowaniu środka zapobiegawczego, np. oderwanie orzekanych środków od przesłanek szczególnych, lakoniczność uzasadnień, błędy wynikłe ze sporządzania decyzji metodą kopiuj-wklej, pewien mechanizm stosowania środków w oderwaniu od realiów sprawy.

Zdecydowanie negatywnie należy ocenić poziom ochrony małoletnich pokrzywdzonych w postępowaniu karnym. W ponad połowie przypadków nie

⁴² K. Dudka: *Stosowanie nieizolacyjnych środków zapobiegawczych w praktyce wymiaru sprawiedliwości*, raport IWS, Warszawa 2010, niepublikowane.

odnotowano powołania kuratora, który by reprezentował ich interesy w sytuacji, gdy sprawcą przestępstwa jest rodzic, tam zaś, gdzie kurator jest, praktycznie nie odnotowano jego aktywności. Kurator nie powinien być powoływany *pro forma*. Należy postulować, by do pełnienia funkcji kuratora wyznaczany był adwokat lub radca prawny, ponieważ to pozwoli na skuteczniejszą ochronę praw dziecka w procesie. W żadnym razie nie powinien tej roli pełnić współpokrzywdzony, np. dorosły brat, gdyż może dojść do kolizji interesów i w efekcie działania, choćby niezawinionego, na szkodę dziecka.

Istotnym problemem, który może utrudnić skuteczne wykonywanie dozoru warunkowego lub nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego, jest zachowanie pokrzywdzonych (w szczególności żony oskarżonego). Może także wywołać eskalację przemocy ze strony sprawcy znęcania. Jedynie działania edukacyjne są w stanie uświadomić pokrzywdzonym niebezpieczeństwo dla nich i ich dzieci oraz skłonić do współpracy z organami procesowymi.

8. Wybrane stany faktyczne:

Analiza spraw przeprowadzona w toku badania warunkowego dozoru Policji i nakazu opuszczenia lokalu mieszkalnego wykazała niezwykle podobieństwo stanów faktycznych, dzięki czemu można stworzyć modelowy stan faktyczny, w którym prowadzone jest postępowanie przeciwko mężczyźnie oskarżonemu o znęcanie się przez okres co najmniej roku nad żoną i małoletnim dzieckiem (dziećmi), polegające na biciu pod wpływem alkoholu rękami po całym ciele, szarpaniu, popychaniu, zakłócaniu spoczynku nocnego, niszczeniu sprzętów domowych, wyzywaniu słowami obelżywymi. Wobec podejrzanego prokurator orzeka środek zapobiegawczy w postaci dozoru Policji, pod warunkiem, że podejrzany opuści lokal mieszkalny zajmowany wspólnie z pokrzywdzonym w terminie 24 h (albo nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego na okres 3 miesięcy) oraz dozór Policji polegający na obowiązku stawiennictwa w Komisariacie właściwym ze względu na miejsce zamieszkania dwa razy w tygodniu. Organ procesowy nie kontroluje sposobu wykonywania środka zapobiegawczego. Wyrokiem Sądu oskarżony zostaje skazany na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, niekiedy także ze zobowiązaniem od powstrzymania się od spożywania alkoholu, a całkiem wyjątkowo z zakazem zbliżania się do pokrzywdzonych. Opisany powyżej model jest typowy dla spraw o przestępstwa z art. 207 k.k. Poniżej więc przedstawione zostały jedynie dwa stany faktyczne, które nieco odbiegają od przedstawionego schematu.

1. W sprawie prowadzonej w Prokuraturze Rejonowej w Głogowie (sygn. akt 2Ds 586/10⁴³) przeciwko Janowi O. podejrzanemu o to, że „w okresie od 24 lipca 2009 r. do października 2010 r. w miejscowości M. w woj. dolnośląskim, znęcał się fizycznie i psychicznie nad swoją matką Karoliną I. w ten sposób, że będąc w stanie pod wpływem alkoholu wywoływał awantury domowe, podczas których wyzywał ją wulgarnymi słowami, szarpał, bił rękoma oraz butem po całym ciele a ponadto w dniu 10 października 2010 r. bijąc Karolinę I. butem po głowie, spowodował u niej obrażenia w postaci: stłuczenia głowy, podbiegnięcia krwawe okolicy skroniowej lewej, podbiegnięcia krwawe okolicy lewego łuku brwiowego, co naruszyło czynności narządów ciała i rozstrój zdrowia poniżej dni siedmiu i inne,

tj. o czyn z art. 207 § 1 i art. 157 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. i inne”, prokurator wydał postanowienie o oddaniu pod dozór Policji z obowiązkiem stawiennictwa 3 razy w tygodniu w Komendzie Policji, zakazie zbliżania się do pokrzywdzonej oraz nakazie opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzoną. Przesłanką zastosowania tych środków było zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania oraz obawa mactwa. W postanowieniu wskazano całkiem przypadkową podstawę prawną: art. art. 249, 250 § 4, 266, 271, 272, 275, 277 k.p.k., nie powołano natomiast art. 275a k.p.k., który reguluje nakaz opuszczenia lokalu. W dniu wydania postanowienia policjanci służby patrolowej pouczyli podejrzanego o obowiązkach związanych z zastosowanymi środkami zapobiegawczymi i towarzyszyli mu przy pakowaniu rzeczy osobistych i opuszczeniu mieszkania.

Na postanowienie to zażalenie złożył obrońca podejrzanego, zarzucając obrazę prawa procesowego, między innymi art. 257 w zw. z 249 k.p.k. polegającą „na zastosowaniu wobec podejrzanego w ramach dozoru nakazów, które nie tylko pozbawiają go miejsca zamieszkania, ale również kontynuowania działalności rolniczej stanowiącej jego jedyne źródło utrzymania, wiążą się dla niego z dolegliwościami nieproporcjonalnymi do celów jakim ma służyć orzeczenie w/w środka zapobiegawczego”. Sąd Rejonowy w Głogowie (sygn. akt II Kp 615/10) uwzględnił zażalenie i zmienił postanowienie w ten sposób, że oddał podejrzanego pod dozór Policji z obowiązkiem stawiennictwa raz w tygodniu w Komendzie, w pozostałej części uchylając postanowienie. W uzasadnieniu Sąd wskazał, że „zastosowanie tych obowiązków nie jest konieczne, ponieważ w stosunku do podejrzanego nie zachodzą przesłanki zastosowania tymczasowego aresztowania. Dodatkowo zastosowanie się do nich przez podejrzanego w praktyce uniemożliwi mu prowadzenie gospodarstwa rolnego, które jest jedynym źródłem utrzymania. Nadto pozbawia go prawa do zamieszkania w domu, którego jest właścicielem. Jednocześnie obrońca podejrzanego podniósł (...), że Prokurator nie określił terminu jego wykonania i nie określił miejsca jego pobytu, co jest sprzeczne z treścią art. 275 § 3 k.p.k.”. Zarówno Prokurator, jak i obrońca podejrzanego w treści zażalenia, popełnili błędy. Prokurator nie mógł orzec nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego

wspólnie z pokrzywdzonym na podstawie art. 275 § 3 k.p.k., ponieważ nie został spełniony określony w tym przepisie warunek oznaczenia miejsca pobytu przez podejrzanego. Brak określenia terminu stosowania środka wyklucza uznanie, że nakaz ten zastosowano na podstawie art. 275a k.p.k., tym bardziej że we wskazanej w postanowieniu podstawie prawnej nie został uwidoczniiony art. 275a k.p.k. Z kolei obrońca wnoszący zażalenie na postanowienie w ogóle nie zrozumiał, jak się wydaje, istoty nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Środek ten, wbrew twierdzeniu obrońcy, nie tyle pozbawia, ile ogranicza możliwość korzystania z mieszkania, a już na pewno nie pozbawia podejrzanego prawa własności. Istotą tego środka jest właśnie czasowe uniemożliwienie wspólnego zamieszkania z pokrzywdzonym, w celu zapobieżenia popełnieniu nowego ciężkiego przestępstwa na szkodę pokrzywdzonego. Błędnie obrońca także podniósł, że prokurator nie określił miejsca pobytu podejrzanego. Obowiązek ten spoczywa na podejrzanym, a nie na prokuratorze i jest warunkiem zastosowania nakazu na podstawie art. 275 § 3 k.p.k.

Postanowieniem z dnia 15 grudnia 2010 r. Sąd Rejonowy w Głogowie (sygn. akt II Kp 615/10) uwzględnił zażalenie i zmienił zaskarżone postanowienie poprzez oddanie podejrzanego pod dozór Policji z obowiązkiem stawiennictwa raz w tygodniu w Komendzie Powiatowej Policji w G., uzasadniając decyzję brakiem przesłanek tymczasowego aresztowania.

W dniu 22 grudnia 2010 r. prokurator umorzył postanowienie z powodu braku podstaw do wniesienia aktu oskarżenia (art. 322 § 1 k.p.k.) oraz środek zapobiegawczy wobec Jana I., zaś zażalenie pokrzywdzonej Karoliny I. nie zostało przez Sąd uwzględnione.

2. Prokurator Rejonowy Radom-Wschód (sygn. akt 2 Ds 404/11⁴⁴) w dniu 11 marca 2011 r. zastosował wobec braci, Damiana Ch. i Pawła Ch., podejrzanych o znęcanie się nad rodzicami, tj. o czyn z art. 207 § 1 k.k. środki zapobiegawcze w postaci dozoru Policji z obowiązkiem stawiennictwa raz w tygodniu w Komisariacie Policji oraz na podstawie art. 275a k.p.k. nakaz opuszczenia lokalu

⁴⁴ ankieta nr 80

mieszkalnego zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonymi w R. przy ul. S. na okres 3 miesięcy, od dnia 9 marca 2011 r. Przesłanką zastosowania tych środków było zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania, duże prawdopodobieństwo ponownego fizycznego znęcania się nad ojcem, z którym wspólnie zamieszkują, a także zapewnienie stawiennictwa na czynności. W dniu 30 marca 2011 r. do Sądu Rejonowego Radom-Wschód wpłynął akt oskarżenia przeciwko obu braciom (sygn. akt X K 556/11), a w dniu 17 maja 2011 r. Komisariat Policji poinformował Sąd o tym, że oskarżeni nie rozpoczęli dozoru i nie stawiają się do Komisariatu. Identyczna informacja została przekazana Sądowi w dniu 8 sierpnia 2011 r. i żadna z nich nie wywołała reakcji Sądu. W drugiej połowie września 2011 r. Sąd wystąpił o udzielenie informacji na temat wykonywania dozoru, w odpowiedzi w dniu 26 września 2011 r., Komendant Komisariatu ponownie poinformował Sąd o niewykonywaniu obowiązków nałożonych w ramach dozoru. Dopiero na rozprawie w dniu 25 października 2011 r. przewodniczący zobowiązał oskarżonych do przestrzegania obowiązków dozoru. Na rozprawie w przedmiocie wydania wyroku w dniu 27 kwietnia 2012 r. Sąd uchylił środki zapobiegawcze w postaci dozorów Policji. Środek zapobiegawczy w postaci nakazu opuszczenia lokalu nie został przedłużony i po upływie 3-miesięcznego terminu, na który go orzeczono, wygasł z mocy prawa.